

Саво Ставрић

ТОШО СТАВРИЋ

трговац и велепоседник из Босанског Шамца

1878 – 1942

Београд

1986

2004

Саво Т. Ставрић

ТОШО СТАВРИЋ

Трговац и велепоседник из Босанског Шамца
(1878-1942)

Уредник

Марко П. Бабац

Издавач

Balby International

Београд

2004

САДРЖАЈ

UMESTO UVODA	3
TOŠO STAVRIĆ TRGOVAC I VELEPOSEDNIK	
IZ BOSANSKOG ŠAMCA.....	5
SAVO T. STAVRIĆ - AUTOBIOGRAFIJA	68
MIT O TOŠI STAVRIĆU.....	76
NOVČANICE ZA ZAZUBICE.....	87
IZ ISTORIJE BOSANSKOG ŠAMCA	93
ZAHVALNOST	101
DRVO ŽIVOTA	
RODOSLOV PORODICE TOŠE STAVRIĆA.....	103

УМЕСТО УВОДА

У току службеног боравка у Москви, маја 1985. године, сасвим необичним случајем, као што бива на тако далеким путовањима, једног дана ме је позвао у посету инжењер Рамо Бегић, заступник италијанске фирме ОМНИА из Милана, човек мојих година. Ме-не и мог пријатеља Живојина Лалића примио је у свом апартману-канцеларији у хотелу "Мждународнаја", једном од најраскошнијих у Москви. Домаћин нас је, поред вискија, послужио правом босан-ском баклавом коју је сам беспрекорно направио. Рекао је да је родом из Босанског Шамца.

– И моја мајка Дара, Даринка је рођена у Шамцу. Рекао сам.

– ?

– Ја сам унук Тоше Ставрића.

– А, да, да. Ваша мајка Дара била је удата за официра. Имала је још сестара. Слушао сам о Тоши Ставрићу. Причао ми је отац да је то био велики човек и добротвор читавог краја.

Разговор је убрзо добио други ток, али ја сам још дugo био под утиском ове изненадне и необично пријатне похвале моме деди.

Одмах по повратку кући, испричao сам мами Дари шта сам чуо о деда Тоши у Москви. Било јој је драго. Међутим, прилично мирно је рекла нешто што ме је исто толико изненадило.

Одмах после ослобођења, наш рођак Душко Бркић, тадашњи министар правосуђа у НР Хрватској, причао је да су за време рата у партизанским јединицама сељаци из околине Шамца и оближњих места, својим старешинама и политичким комесарима најпохвалније говорили о газда Тоши.

Осетио сам и схватио да сам као његов унук остао дужан деда Тоши Ставрићу. Део његове крви тече у мојим жилама, а мои корени досежу до његове величине и славе.

Дужно поштовање према овом великому човеку изражавам објављивањем његове биографије, како бих сећање на његов лик освежио и продужио. Биографију је писао његов најстарији син Саво, а пред читаоцем је целовит текст, без икаквих језичких и граматичких коректура.

На крају текста оригинала, скромно је био прикачен један додатак са две густо куцане странице уја Савине аутобиографије. Никад настављене, никад до краја завршене.

И њему дугујем захвалност за навођење свих наших имена, као потомака Тоше Ставрића. Урадио је то са пажњом и поносом.

Унук Тоше Ставрића
др Марко Бабац,
професор Универзитета уметности
у Београду

У Београду
10. X. 1986.

Саво Т. Ставрић

ТОШО СТАВРИЋ

Трговац и велепоседник из Босанског Шамца

Тошо је рођен у малом босанском селу Поребрице, срез Брчко, 1878. године, када је Швабо у Босну ушао. (Одлуком Бечког Конгреса, Аустрија је окупирала Босну, 1878. године – прим. уред.)

Прво, неколико речи о Тодору, Тошином оцу.

Тодор је био путујући трговац и робу је продавао по селима, нешто слично као Далматинци што су продавали за време старе Југославије. Био је варошки обучен у чохано одело и чакшире. У Селу Поребрице допала му се сеоска девојка Мара Савић, с њом се оженио, саградио кућу и ту се настанио. Осим земљорадње, ба-вио се трговином свиња, али, пошто у то време није било серума за свињску болест, посао је био ризичан и он је остао сиромах.

Сл. 1. Баба Мара Ставрић, Тошина мајка. У крилу је праунука Душанка-Душица, кћерка јединица Саве и Савете-Сеје Ставрић, умрла од шарлаха у петој години живота

Кућа у селу Поребрице у којој је Тошо живео до своје десете године, била је од блата и ћерпића, а покривена шиндром. Прозори су били јако мали, величине око пола квадратна метра. Стакала на прозорима није било, већ је на њима била стављена пенџерија (нешто као црева која се међу на тегле зимнице). Под је био од набијене земље. На средини собе било је огњиште, над којим су висиле вериге у којима се кувао у већини дана гра' (пасуљ). Наћве су се употребљавале за мешење, а пека, за печење прове (кукурузни хлеб).

Лампе и гаса у кући нису имали, већ стари земљани лончић у који се стављала маслуштина, а у ту маслуштину се стављала крпица која се палила кременом и трудом, јер шибица није било.

Од осам година, Тошо је пошао у школу, али пошто основна школа у то време није постојала у селу, Тошо је морао ићи у суседно село Жабар које је било 6 километара удаљено од Поребрица. Лети није било тако страшно, али зими, као дете сиромашних рођитеља био је слабо обучен: сељачка бела ткана кошуља и гаће, преко тога памуклијица, а на ногама опанчићи. Кад напада снег, њих неколико путујућих ћака праве прву пртину преко поља и брда. Кад су велике зиме, сви трче до школе и натраг, да се не би на путу смрзли.

Једном, усред једне такве страшне зиме, мали се Тошо страшно препануо, јер је баш у својој непосредној близини изненада угледао вука. Срећом, вук је вальда био сит, па је само сјео на своје задње ноге и непомично гледао у Тошу. Мали Тошо се сав укочио од страха, хтео би да крене, да побегне, али не може, ноге му се укочиле. Једва је, након неког времена, смогао снаге да крене пртном према свом селу.

Пошто је школа била далеко, Тошо је у тканој сељачкој торбици носио сваки дан ручак. То је обично била сама прова, а кад је зима, она се смрзне, па к'о камен; али, кад си гладан, опет слатка. Ако Тошиној мајци успије да му у торбу стави, осим прове, и мало сланине и лука, то је, онда, прави празнични ручак.

Тошо је био добар ћак и учитељ га је волео. Једном је учитељ поклонио Тоши земичку. Тошо је целог свог живота спомињао

земичку. Толико му је ово био велики доживљај и радост, да је памтио и о томе причао и после педесет година.

Од Тодорове петоро деце, Тошо је био најстарији, и кад је имао свега десет година и завршио свега два разреда основне школе, отац му Тодор умре. Тодор је умро кад је имао 32. године. Док је био жив, помало је куповао и продавао свиње. Кад је умро, није имао ко тај посао да настави. Земље им је остало врло мало, а и то није имао ко да обрађује.

Мајка му Мара, била је принуђена да малог Тошу са свега два разреда основне школе испише из школе, да би, као најстарије дете, почeo зарађиват', како би мајка могла остало четверо још млађе деце прехранит'.

Ако би га мајка дала за шегрта код трговца или занатлије, они своје шегрте само хране и облаче, а плате им не дају никакве.

Према томе, морала је Тошу дати код сеоског газде, да чува свиње и ради све остале послове слуге, јер за такав рад мајка би му добила од сеоског газде 500 килограма кукуруза годишње. А за мајку је то ипак нешто, имаће макар хлеба за остало четверо деце. Тако мајка Мара даде Тошу сеоском газди Курешевићу у селу Црквине.

После проведених годину дана чувајући свиње, мајка му нађе запослење у оближњој вароши, Босанском Шамцу, да ради као служинче код једног муслимана кафеџије.

Кафане су у то време продавале само црну кафу, чај и шербе. Није било столова и столица, већ око зида шилте (клупе), на којима се обично седело скрштених ногу. У зиду је било удублjeње где се ложила ватра и на жару пекла кафа. Кафа се није мљела, већ се

у једном дрвеном трупцу туцала. Кафа се служила у бакарним и месинганим џезвицама, а пила се из филџана. У то време кафа се много пила по дућанима. Сваки газда радње је преко дана наручио за себе и муштерије око двадесет кафа. Тошино је било да чисти радњу, пере џезвице и разноси кафу по околним радњама.

Проборавивши и ту годину дана, мајки Тошиној успије да му нађе место кућног послужитеља (покућарца) код трговачке породице Танасић, у среској вароши Брчком. Код Танасића је прао суђе, чистио авлију, хранио свиње, чистио свима обућу и носио газди и помоћницима ручак преко подне у радњу (у то време дућани се нису затварали у подне).

Једног дана, чекајући да врати кући суђе од ручка, Тошо наспе некој муштерији гас у флашу, некој измери со, и газда примети да он то спретно и с вољом ради. Газда га је, да он то не зна, вაљда око годину дана посматрао у раду и опхочењу према муштеријама, и једног дана му рече: „Знаш шта, Тошо, можда би од тебе једног дана могло нешта и испаст! Од сутра остајеш у радњи као шегрт, а ја ћу твојој мајци давати погођени ајлук, а уместо тебе, узећу другог покућарца“. И тако га газда остави у радњи, а другог узме на његово место.

Газда му једном рече: „Ајде, Тошо, стани пред радњу и свраћај муштерије!“ (што су у то време трговци практиковали). Тошо поче викати: „Ајде, сељаче јђи, дошла нова роба, пола дајемо џабе, а пола на вересију! Ајде амо, не варај се тамо!“ итд.

И тако Тошо са својом вољом и способношћу за трговину, од служинчeta постаде шегрт. Газда му је почeo давати за доручак два крајцара, да купи крајцар хлеба и крајцар ћевапа. Тошо је ку-

повао за крајцар хлеба, а други крајцар од ћевапа шпарао да купи матери на поклон шарене приглавке (вунене чарапе).

Након четири године постаде калфа.

Након две године калфовања, Тошо се већ прочуо кроз Брчко као добар калфа.

Једном га позове велики брчански трговац Саво Ђеловић, да пређе код њега, и понуди му доста већу плату.

Неколико година после, Тошо успије да га газда Саво Ђеловић највише заволи као најспособнијег од његових неколико калфи.

Једном дођу у радњу сељак и сељанка да купе робе. Пошто су сви помоћници били заузети муштеријама, газда их сам преузе и поче им показивати и фалити робу. А кад је већ сав знојав дигао руке од њих, сељак и сељанка пођоше вратима и само за кваку да ухвате, Тошо их стиже и врати тезги. Почеке Тошо показиват' неку још непоказану робу, фалити на сва уста, дизати памука литру на две жице. Даје им сукно у руке и обећава дат' цаба сељаку ако га рукама разгули, фали вамо, фали тамо и, прода им. Кад су муштерије платиле и отишле, газда приђе Тоши, стави му руку на раме и само рече: „Аферим Тошо. Аферим!“

У радњи се радило често и до 10 или 12 сати ноћу, особито радним даном. Требало је сву робу показивану муштеријама понова ставити у рафове, требало је исећи сукно (штоф) да се може сутра дат' мајсторима на шивење гуњева, фермена, копорана. У шали се говорило газди: „Богами, газда, ми с тобом годили плату на годину, а ми, аман, у једној години радимо две“.

У то време, око 1900. године, робе је било много, као дрва, али и велика конкуренција. Роба се нумерисала по цени коштања, а не по продајној цени. Нумерације су биле на турском, или је свака радња имала своју тајну нумерацију, као на пример, „Јехорзамст”. Роба се зацени, па се онда ценјка са муштеријом.

Роба се набављала из Трста, Беча и Пеште. У то време путници су долазили са пет, шест великих куфера (преко метера високи, а метар широки), пуних мустри (узорака) мануфактурне робе. Требало је ту и неколико дана док се с путником направи погодба и закључи наруџбеница. Бечке фирме обично су давале робу на кредит и плаћање 6 месеци од дана испоруке. Али, када газда сматра да је наруџба нарочито велика, он тражи од путника плаћање годину дана. Путник се изговара да не може, да никоме не дају, да нема овлашћења итд. Газда упоран, каже: „Шаљи брзојав и питај”. Путник, шта ће, шаље фирмама у Беч или Трст брзојав и фирма обично одобрава годину дана плаћање.

Током времена газда Саво Ђеловић је толико увидео способност Тошину, да му поверила да он прави наруџбе са путницима, а то је највеће признање које може један помоћник икад да стекне.

Трговци су у то време много трговали на вересију, давали су сељацима у пролеће и љето робу са роком плаћања на јесен, кад роди чувена Брчанска шљива, кукуруз и пшеница. Газда је поверио Тоши да прокњижава, задужује и раздужује сељаке у тефтере (веће, дуге теке, тврдо укоричене). Свако село имало је свој тефтер: Рахић, Челић, Буковић итд.

Газда је имао обичај да Тошу шаље на вашаре, у оближње варошице са пуним колима робе. Тако газда пошаље Тошу са тројим колима робе на вашар о Лукином дану у Босански Шамац. Тошо направи шатру, распакова и повеша робу, и тек поче продавати, кад, ето ти полиције: „Имамо наређење од Среске испоставе”, рекоше, „као странци не можете продавати робу у нашем месту. Одма’ рушите шатру и пакујте робу!“.

Шамачки трговци видевши да им Тошо прави велику конкуренцију, оду код старешине Испоставе Шамац и затраже да се свим страним трговцима забрани продаја робе. Трговци преко целе године плаћају општини намете и порезе, а странци дођу, и само за један дан плате калдрмију (плацарину) и однесу све паре њихових сељака.

И Тошо је био приморан да понова натовари своју робу на кола, али, кад је кренуо, Тошо седе на задња трећа кола и поче викати: „Народе, за мном, биће роба још јефтинија!“. Почне бацати народу ситну робу, спрам остале коју продаје – мараме, марамице, башлије, сапуниће, а народ за Тошом и колима.

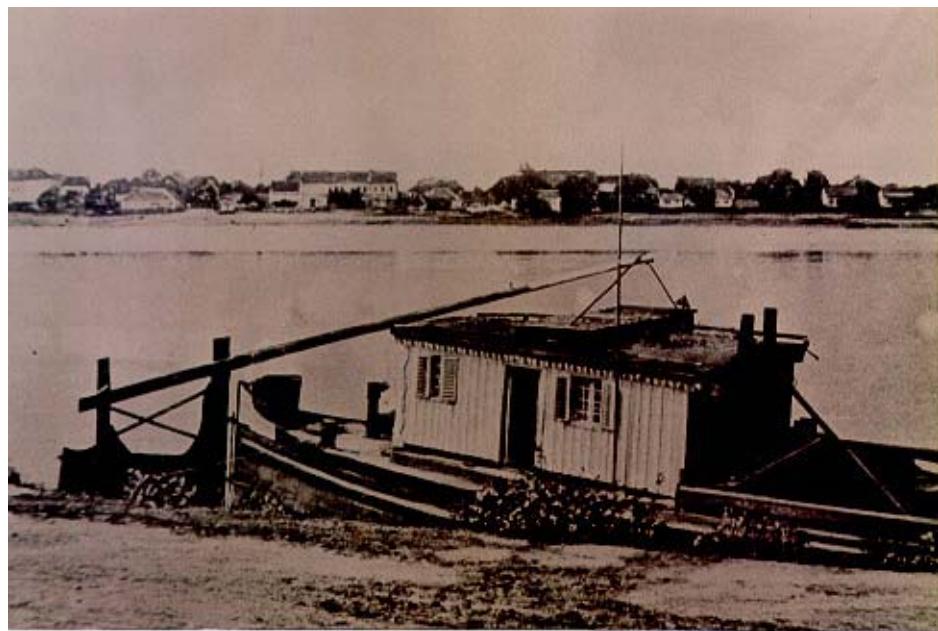
У најближем селу Тишине, три километра удаљеном од Шамца, Тошо се заустави, распакује сва троја кола робе, и све распродати.

Тада је већ и Тошо леп момак. Почиње с цурама да ашикује, а цурама већ није мрско да се до Тоше у коло ухвате. У то време забава омладине је била играње кола у црквеној брчанској порти уз свирку тамбурица.

Кад се газда Саво Ђеловић добро уверио у Тошину способност као трговца, он отвори филијалу Тоши и свом рођаку Ђорђу Буђану у Босанском Шамцу.

Након пословања од две-три године, дође до тога да се Тошо и Буђан деле. Газда дође у Шамац и, премда је Тошо био способнији, остави филијалу свом рођаку Буђану, а Тоши овако рече: „За вас двојицу није Бог зна какова вајда од ове једне радње. Ти Тошо треба да изађеш из радње и сам себи нађеш магазу. Ти ћеш Тошо лакше сам почети. Тебе да човек баци на главу, ти ћеш скочит' на ноге”.

Тошо нађе локал, магазу, и отпоче трговину за свој рачун. Стanovaо је у једној соби као самац. Почетак је био тежак, јер није имао никаквих некретнина на темељу којих би могао добит' од банке кредит.

Сл. 2. Поглед на Босански Шамац са славонске стране, у средини зграда ђумрукане (цирине), у предњем плану скела – у то време једино превозно средство преко Саве. Снимак је направљен око 1938. године

Нашао се ипак човек, тадањи газда Јово Бабић, који је Тошу ценио као способног трговца, и он отвори Тоши код банке мали кредит.

Тошина срећа је била у томе што је бивши газда Саво Ђеловић дозвољвао да, као калфа у Брчком, понекад наручује робу. Путници који су долазили код бившег газде Ђеловића, познавали су Тошу, и почеше му показиват' колекцију и нудити робу. Пошто Тошо није имао некретнину, путници су морали уз Тошину наруџбу, писати својим фирмама да они лично гарантују за тај кредит и дату робу.

Тошина парола је била: велики промет, мала зарада. Тако је успео на време фирмама плаћати рачуне, а тиме све већи и већи углед код фирм стицати, а на темељу тог угледа, све више и више робе количински поручивати (чим више поручујеш, фирме имају рачун веће количине испоручиват' по нижој цени).

Пошто је продавао јефтиније, чаршија је већ почела осећат' његову конкуренцију. Осим тога, био је до крајности услужан, скакао је на тезгу, пењао се на мердевине докучујући робу.

Памтио је имена муштерија, њихових жена и деце, села одакле су, што је било врло важно да би их идући пут знао дочекат', испитат' се с њима о жени и деци, селу, роду пшенице, кукуруза итд. Честио је муштерије кафом, давао, након пазара, муштеријама на поклон миришљаве сапуниће, башлије (чиоде са већом стакленом шареном главом).

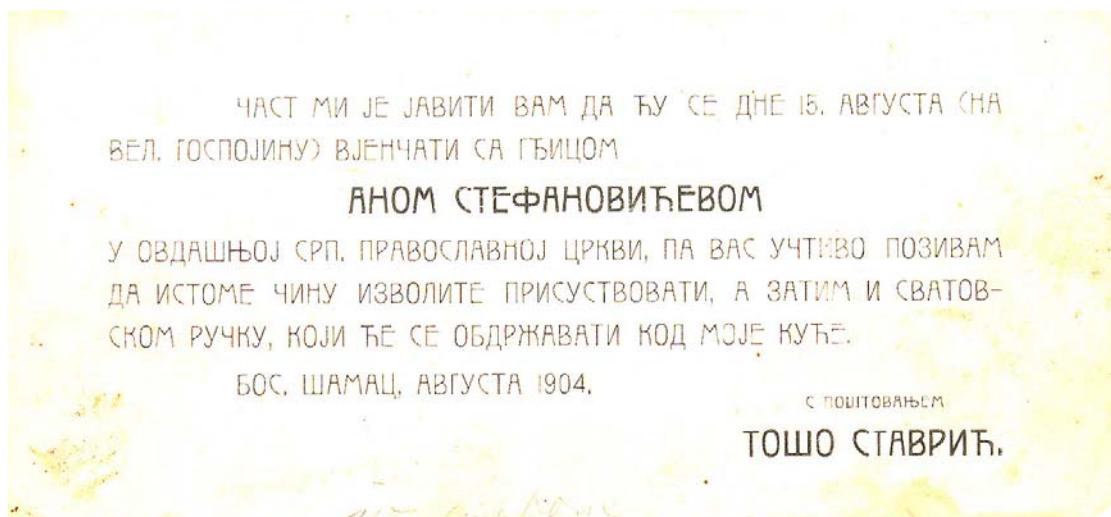
Сл. 3. Славари на Босни и дрвена ћуприја (мост) преко Босне код ушћа у реку Саву. Мост је повезивао Шамац са суседним хрватским селом Пруд; срушен је 1941. године

Почетак је, како се види, био тежак, и ради тога што су у то време у Босанском Шамцу већ постојале јаке трговачке радње муслиманских трговаца. Ти трговци, газде муслимани, примитивно су живели и с малим били задовољни. За Тошу је била срећа што нису били услужни, покретљиви, већ су седећи прекрштених ногу испод себе, послуживали муштерије. Истина, један мали број стarih, богатих трговаца седео је на ћепенку по цели дан, испијао црну кафу, пушио на дугачке чибуке и робу тражену од муштерије докучивао кукама из рафа, не устајући.

Једном, један од најјачих трговаца у то време, Хаџи Хасан-Ага Алибеговић, позове Тошу нешто око подне у свој дућан и овако му рече: „Шта ти Влаше хоћеш да конкуришеш у чаршији нама старим трговцима. Слабо ће твоје да буде. Видиш, овај дућан је моје власништво, кућа у којој станујем је моја, ова продаја што једем је с моје њиве, а ово млеко што пијем је од моји́ крава. А ти, Влаше, све то мораš да плаћаш. И запамти, вала, да нећеш дugo

конкурират', однијет' ћеш ти ускоро гађе на штапу". На то му Тошо одговори: „Нека Хација, само ти једи проју, а ја већ једем сомун (пекарски бели хлеб), а да Бог'да, да проју једеш док си жив, а ја ћу конкуренцију наставит', па шта буде. А за све остало што ти рече, живи били па видели". Поздрави и оде.

Године 1904, Тошо се жени и узима шамачку цуру Ану, која је имала само матер Јулу, јер се Ана родила као посмрчче. Ану доводи у свој момачки стан – једну собицу, и ту су се Тоши родила два сина – Саво и Чедо.

Сл. 4. Свечана позивница за венчање Тоше Ставрића и Ане Стефановић, 15. августа 1904. године

Сл. 5. Тошо и Ана у време венчања 1904. године

Тошо је имао две свастике које су, такође биле удате у Шамцу, Милеву и Јефу, и шурјака Стевана Стефановића. Особито је во-лио своје свастике и пашеноге Нику Симића и Тошу Вујанића.

Врло често ноћу се ишло фамилијарно, једни код других, на та-козвана сјела. Први који је предводио, облигатно је имао фењер у рукама (електрике није било).

Након две-три године самосталног рада и трговања, Тошо ку-пи плац на којем сагради себи кућу са приземљем и спратом. Плац је био прилично далеко од same чаршије, јер су сви плацеви и зграде били у муслиманским рукама, па су нерадо продавали Србима плацеве у близини својих кућа, да им не би Срби случајно видели њихове жене (хануме).

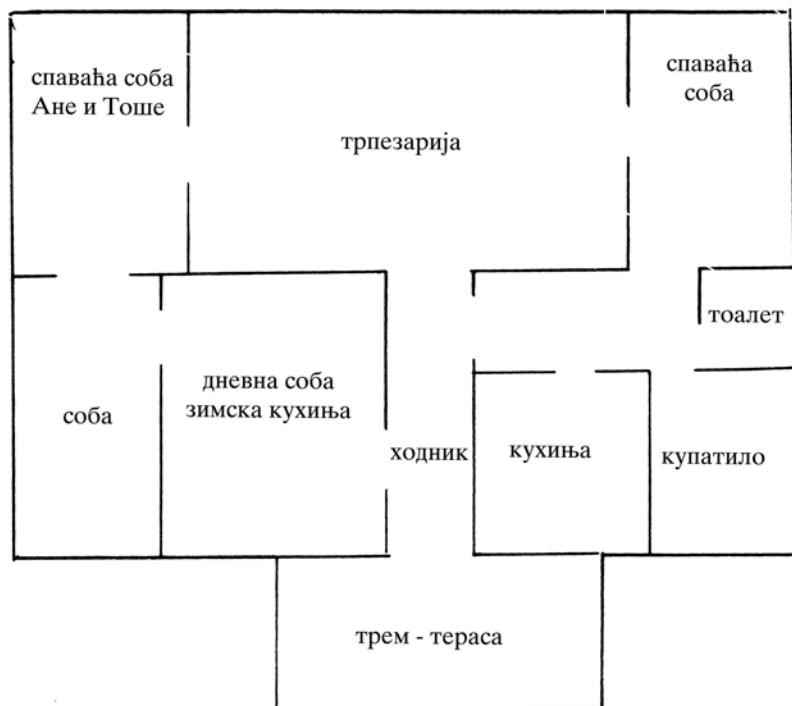
Уз кућу је имао две велике лепе авлије, једну је предњу засадио борићима и цвећем, а другу кајсијама, бресквама, јабукама итд.

Сл. 6. Кућа на спрат са старим дућаном Тоше Ставрића (изнад крова обележено тачком). Касније продат куму Пере Ристићу. У десном доњем углу види се почетак радова на новом Тошином дућану под сатом (1928)

Сл. 7. Породична кућа Тоше Ставрића, саграђена 1909. године.

Сл. 8. Тлоцрт куће израдио Павле Бабац по сећању уредника књиге. Кућа је зидана великим циглама димензије 30/15/8 см, широка 13 и дуга 18,5 метара. Просторије су биле високе 3,20 метара. Из пространог трема пред улазом, површине око 5x4 метра са украшеном дрвеном оградом у белој и зеленој боји, улазило се у ужи ходник дужине око 5 метара. Одмах лево из ходника улазило се у предњу собу, где се обично ручавало и боравило преко дана. Из ове собе улазило се у суседну просторију према дворишту, а из ње у спаваћу собу Ане и Tome. Из ходника и спаваће собе директно се улазило у велику свечану трпезарију, а из ње у другу мању спаваћу собу. Две спаваће собе и велика трпезарија биле су према улици. Из мање спаваће собе улазило се у мањи ходник из кога су водила врата према ВЦ-у, лево и већем купатилу, право. У овом делу ходника налазила су се врата за велику кухињу, десно, која је гледала према дворишту и из које се посебним вратима могло изаћи преко неколико степеница у економско двориште, где су се налазили гаражи, просторије за шегрте и куварицу и мањи подрум ракије. Поред степеника из кухиње налазила су се коса метална врата за подрум-оставу који је био укопан под темеље куће. Из унутрашњег ходника стрмим дрвеним степеницама ишло се на пространи таван са две веће просторије и великим цистерном за санитарну воду и купатило. Вода се електричном пумпом директно црпела из бунара за пијаћу воду у економском делу дворишта

Сл. 9. Велики трем је обавезно место заједничких летњих обеда и одмора за дугим столом, као што је овај од 11. јула 1940. године (с лева на десно, Лепа, Мира, Сеја, мама Ана, деда Тошо, Љуба, Саша, Наташа и Вера). На слици десно, женски серкл кавенише после ручка, без мушкараца – деда Тоше и унука Саше

Сл. 10. Трем је често служио и као лепо место за сликање, као што су свадбе Даре и Павла Бабца (1932) или Љубе и Милоша Лучића (1934)

Следеће године сагради Тошо још једну кућу, исту као и своју, и издаде под кирију у истом сокаку. У њу је удао своју сестру Ружу за Стојку Вукадиновића, исто трговца. Своју мајку Мару и другу сестру Ану довео је из Поребрица у своју кућу, да живе с њиме.

Сл. 11. Деца Тоше и Ане Ставрић: Саво, Чедо, Лепа, Љуба и Мирјана

(Мира) која је рано умрла од шарлаха

У то време није било аутомобила, већ је био у моди фијакер, а коњи су се бирали да буду што лепши. И Тошо је себи купио фијакер и два дивна једнака, црна као зифт, коња.

Тошо је носио варошко одело, али како сви Срби, тако и Тошо, на глави је носио фес. Кад су празници и славе, носио је црно салон одело и на глави халбцилиндер.

Његова жена Ана, носила је свилене и штофане хаљине, а на глави тепелук од бисера. Зимски капут је замењивао ћурак и либаде. Преко прса и преко врата пружао се златни ланац на којем се налазио златан сатић. У ушима брилијантске минђуше.

Ana Šančarić
Tošo Šančarić

Сл. 12. Тошина супруга Ана Ставрић

У то време, под Аустријом се доста србовало. Свог сина Саву је дао у Српску основну школу (постојала је и Основна Комунална школа). Постојала је Српска глумачка секција, Српско певачко друштво „Гусле”, Српско тамбурашко друштво, Удружење Српкиња у којем је жена Тошина, Ана, била дуго година председница.

Сл. 13. Ана Ставрић, седи прва с леве стране, председница Удружења Српкиња (Кола српских сестара), са чланицама управе. ИзАне, десно, кума Нада Ристић, шеста ујна Стака Стефановић, супруга Аниног брата Стевана, крајње десно, Лепа Ставрић

Из Србије је Тошо добивао разне илустроване листове у којима је било доста слика о Српско-бугарском рату.

1914. године је баш био велики теферић у Борићима, код његова пашенога Нике Симића. Свирачи свирају, коло игра, неко пјева,

неко пије, неко се кугла на куглани, кад повикаше: „Убили Срби Фердинанда у Сарајеву!”. Све одједном занијеми и престаде.

Одмах те године хапсе Тошу, Јову Љубишића и попа Светозара, и затварају као таоце. Причало се, ако неко од Срба у околини учини ма шта, стрељаће њих тројицу. Муслимани Шуцкори (жандари) су их чували у затвору. Јело које су од куће добивали, Шуцкори су кашиком мешали да се није шта прокријумчарило. Чим су Тошу затворили, Тошина жена Ана је ишла у радњу и трговала, и тако наставила целог Првог светског рата.

Сл. 14. Тошо Ставрић у аустроугарској униформи за време Првог светског рата

Почетком 1915. године, узму Тошу у војску и отерају у Пешту. И у Пешти се снашао и често у Шамац долазио и доносио разну робу за радњу. Са собом понесе по двадесет пакета, тешки́ по тридесет кила. Пошто је рат и забрањен шверц, Тошо размести (т.ј. носачи разместе) пакете у три, четири вагона. Тошо замоли у вагонима по неког, и плати му да пакете у Врпољу све побаца кроз прозор. Већином је доносио папирну басму (циц), папирне мараме за главу, и старе брашнене вреће.

Из Шамца је носио у Пешту дуван (црвене паклиће) и цигарете. У Босни је била оскудица у брашну, те су се скоро сви шамчани бавили одношењем дувана у Славонију, а доношењем брашна и масти. Жандари су бранили и отимали, али народ је шверцовао и сналазио се како је знао.

Сл. 15. Поље дувана сорте "Вирџинија" у Обудовцу код Шамца

Можемо замислiti колика је ту требала смелост и енергија, у ратно време, са препуним влаковима војске и народа, путоват' са двадесет пакета по 30 килограма (кад сада знамо како је путоват', рецимо, на море са два куфера по 15 килограма).

Годину дана пред свршетак рата Тошу отпуште из војске, с тим да за државу сади дуван у Босанском Шамцу.

Након свршетка Првог светског рата, Тошо купи од брчанског бега Кучукалића у Босанском Шамцу, шест његових кућа.

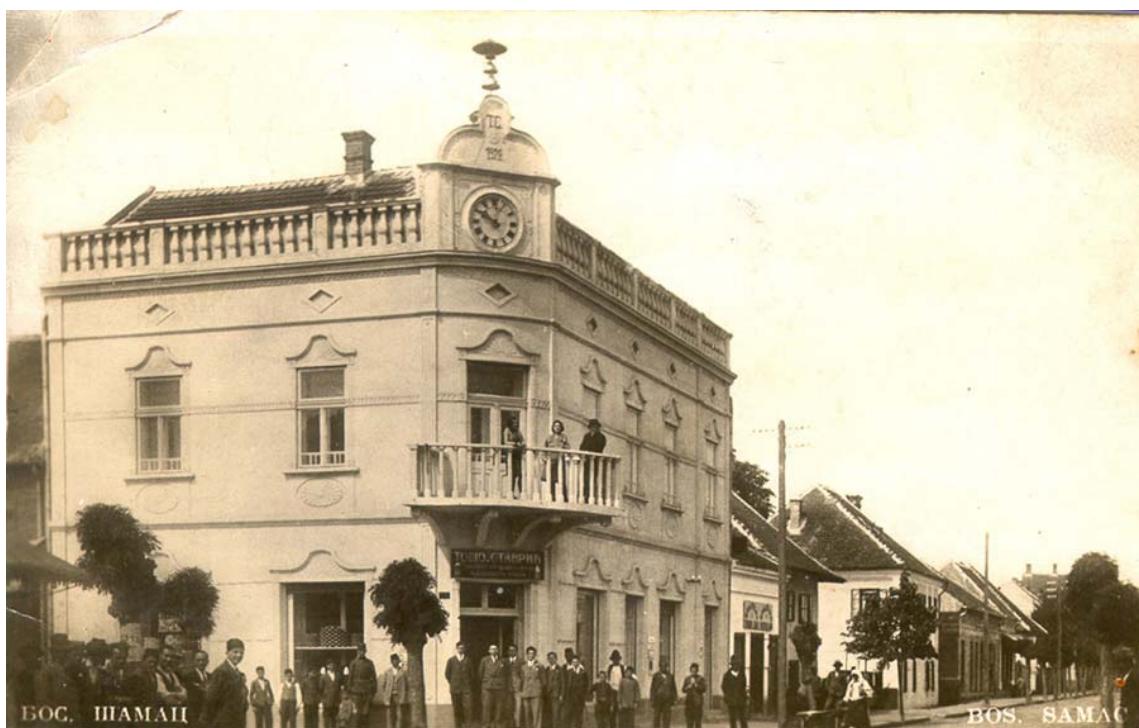

Сл. 16. Тошо и Ана са својом децом. Стоје с лева на десно, Чедо, Саво, Лепа, и Љуба. У првом реду с лева на десно, Ратко, Дуле, Дара и Мира

Сл. 17. После Првог светског рата, ћаци другог разреда у дворишту основне школе у Шамцу. У другом реду трећа с десне стране клечи Дара Ставрић са белом пертлом на хаљини

1928. године, Тошо је срушио старе дућане и направио један велики у ћошку, у самом срцу чаршије. У приземљу је била трговина, а на спрату стан за сина Саву. На врху куће је поставио велики сат који је откуцавао сате, По њему се чаршија равнала о затварању и отварању радњи. Сат је ноћу био осветљен.

Сл. 18. Нови дућан под сатом подигнут 1928. године. У средини врата је најстарији син Саво Ставрић, а на балкону у средини сестра Дара Ставрић, касније удата Бабац. Изнад радње налазио се Савин велики трособни стан са кухињом и купатилом, опремљен скupoценим намештајем од беле ораховине. Сат је Тошо купио од земунске фирме Павла Пантелића (данас фабрика сатова "Инса"), 1929. године, по цени од 25.000 динара

Тошо је до почетка Другог светског рата докупио и имао 600 дулума првокласне посавске земље, а кућа и дућана, што направио, што надокупио, имао је шеснаест, све у Босанском Шамцу.

Тошо је сву своју земљу обрађивао испред себе. Имао је два стална кочијаша, два пара великих штајерских коња, имао је своје плугове, дрљаче, сијачице итд. Земљу је добро ћубрио и дубоко орао. Своје је кочијаше слао свима у Шамцу, ко је хтео да му ћубре покупи из авлије, и све терао и остављао на своје њиве. Ради дубоког орања, доброг ћубрења, Тошин кукуруз, пшеница, јечам, купус, у целој околини били су најбољи. Кад су сељаци долазили у Шамац на пијацу, у прођу крај Тошиних њива, дођу у његову радњу и кажу: „Бо́ме, Тошо, твој кукуруз, јечам, купус, најбољи”.

Сл. 19. Окопавање кукуруза, главне житарице на пољима Тоше Ставрића

Тошо је у току година добио неколико пољопривредних диплома од Округа Тузле. У свом животу се посветио и сађењу воћака. Посадио је на хиљаде шљива, кајсија, јабука, дуња, крушака итд. Чак је и један виноград засадио крај самог Шамца.

Сл. 20. Група шамачких девојака почетком 30-их година, први горе лево Славко Станојевић и сестра Слава (кума), Дара, Мира, доле Ковилька, Борка Симић и Љуба

Сл. 21. Група шамачких девојака на ћуприји преко Босне; прва с лева
Мица Вујанић, до ње Љуба Ставрић, Слава Станојевић, и крајња десно,
Дара Ставрић

Бавио се и узгојем свиња. Куповао је мршаве свиње и хранио, товарио вагонима у Загреб, и продавао. Држао крмаче за приплод. Куповао урађене свиње на пијаци и истог дана их товарио и продавао у Загребу.

На својој пустарии крај Шамца држао је и приплодне бикове и швајцарске краве. Имао је фијакерчић, два седла и посебног коња с којим је често обилазио и надгледао своју пољопривреду.

За трговину сеном, направио је крај пустаре три огромне шупе у које је стављао пресовано сено у балама, пре утовара у вагоне. Имао је неколико ручнији преса и једну машинску. Пред рат је на милионе кила сламе и сена продао држави за војску.

Сл. 22. Џара Ставрић на вратима очевог дућана, и у шетњи са својом мезимицом Душицом Ставрић, кћерком Саве и Савете-Сеје Ставрић

Сл. 23. Стари магацин "Житарица" Тоше Ставрића, називан и Чедина магаза, и поглед са православне цркве на магацин (магазу), и део града са џамијом порушеном током грађанског рата 1992-1995

1935. године, саградио је огроман магазин за житарски посао, на три спрата, у близини своје куће у којој је становао. Кроз тај магазин прошло је на хиљаде вагона кукуруза, пшенице, јечма, зоби, бундевски ћоштица и суви шљива. Све се то товарило у шлепове, по четрдесет вагона, или у вагоне у Славонском Шамцу.

Сл. 24. Нови двоспратни магазин (магаза) са теретним лифтом, за смештај и сушење житарица, највећи у срезу. Испод магазина налазио се велики подрум пића са бурадима за ракију капацитета од 500 и 1.000 литара; све срушено после рата

Сл. 25. Тошо са унуком Александром-Сашом у дворишту породичне куће (24. марта 1940). Увек у послу, Тошо у руци држи мотику за окопавање садница. У позадини је нови магазин, а десно још једна његова кућа

1939. године, испекао је на својим казанима тринаест вагона ракије, и то све сместио у приземље тога магазина, у све нову бурад, по 500 литара. Имао је један зидан казан од петсто литара и један од сто литара.

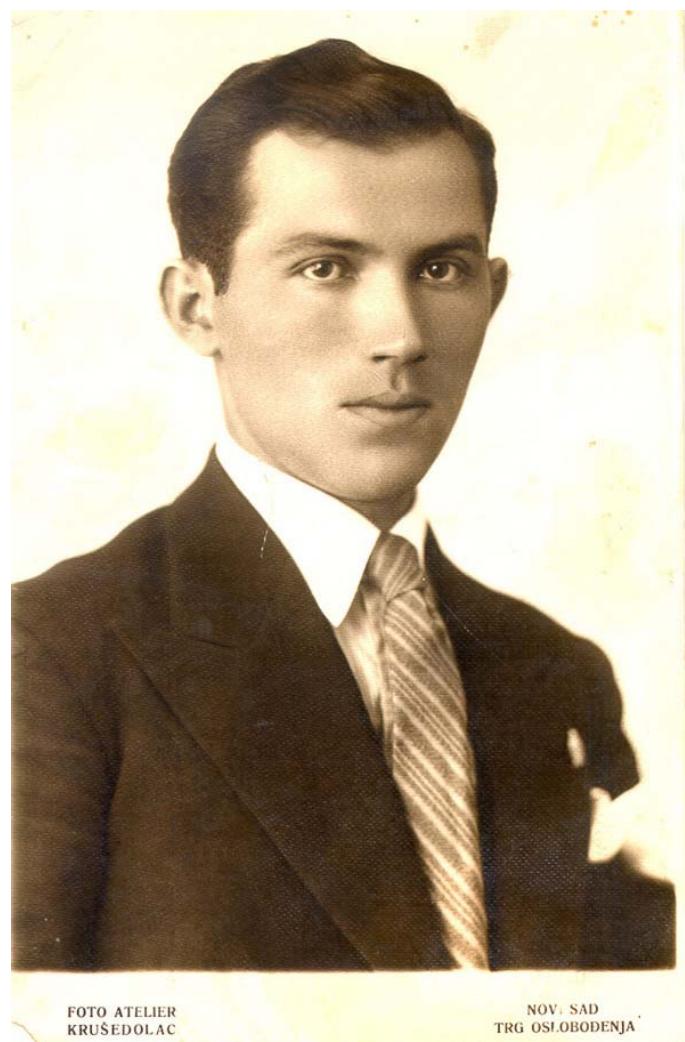
Сл. 26. Тошина пекара у Шамцу, снимак направљен 1940. године

Саградио је десетак кошева, неколико стотина метара, за кукуруз у клипу. Саградио је сушару за кукуруз и суве шљиве, са капацитетом пола вагона на дан.

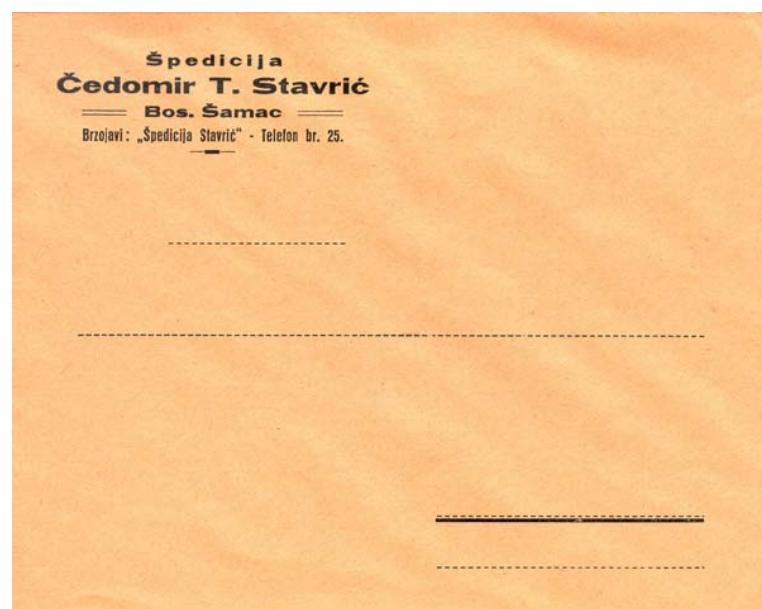

Сл. 27. Налепница за оригиналну шљивовицу, звану "Тошовача"

Сав тај житарски посао Тошо је обављао уз помоћ свога сина Чеде, који је 1929. године, напустио Експортну Академију у Бечу и ступио у житарски посао.

Сл. 28. Чедомир-Чедо Ставрић

Сл. 29. Коверат са заглављем Шпедиције Чедомира Т. Ставрића

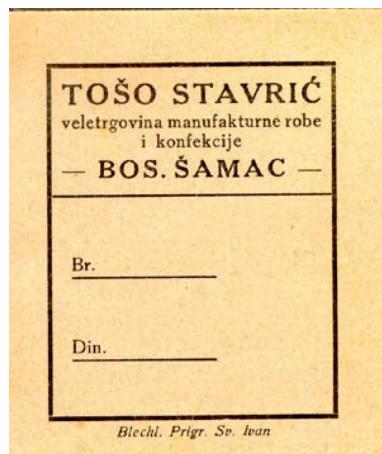
Тошо је имао трговину мешовите робе у срцу чаршије, у коју је добављао вагонима – брашно, шећер, ексере, памук, цемент, петролеј. Исто, у већим количинама је добављао и продавао – кафу, пиринач, зејтин, безове, басму, цајгове, штофове, кратку галантерију и сву нирнбершку робу, а такођер и стакларију. Давао је шнајдерима материјал и израђивао за свој рачун сву конфекцију.

Сл. 30. Унутрашњост новог дућана. Саво Ставрић стоји поред сестре Даре Ставрић за касом, касније удате Бабац. На полеђини лепљењем веома оштећена посвета Павлу Бабцу: Твоја ма... Дара.... Б. Шамац, 30. мај 1930

Имао је велепродају соли за Босански Шамац и околину, велепродају дувана, цемента, заступство Шел петролеја и бензина. Закуп скеле између Славонског и Босанског Шамца. Продају даске и свег грађевинског материјала. Дозволу за продају оружја и муни-

ције за Шамац и околину. Дозволу и продају алкохолних пића на велико о мало.

Сл. 31. Ознака за цену и шифру (Бр.) изложене робе

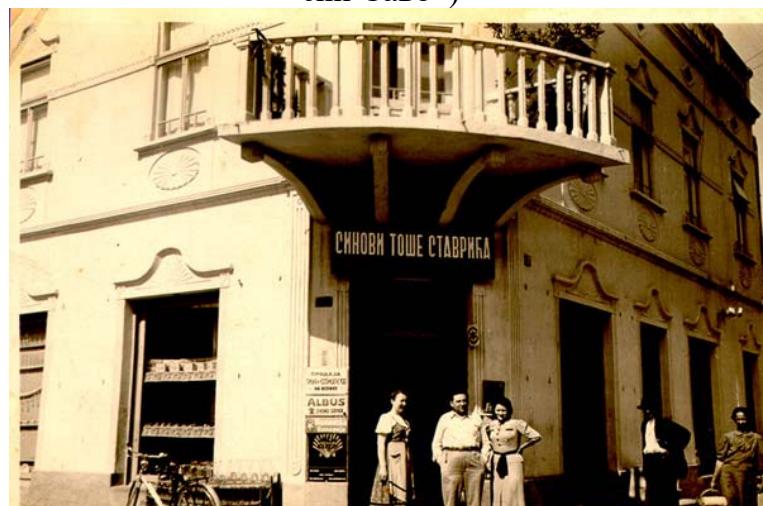
За превоз скелом, Тошо је направио четир' компе, једну лађу за трговину и лиферацију шодера вагонима, и неколико чамаца за превоз путника.

Сав овај наведени колонијални и мануфактурни посао, осим житарског, Тошо је обављао уз помоћ свог сина Саве који је напустио школу 1922. године, и дошао у радњу и радио до 1941. године, и тај посао је био толико развијен до једне завидне висине.

Уза сав наведени посао у радњи, Тошо је трговао и са дукатима које су сељанке у околици Шамца носиле као накит. Сељаци су љети продавали дукате, а ујесен опет куповали, да оките своје кћери на удају.

Сл. 32. Саво Ставрић на одслужењу војног рока у Сарајеву, 1926. године.
(Сарајево, 19. мај 1926. "Након 2 мјесеца што сам војник. Оцу и мајки њихов
син Саво")

Сл. 33. Саво Ставрић са супругом Сејом (лево) и сестром Миром испред дућана под сатом и новим називом фирме (6. јул 1940). Непосредно изнад врата окачени су рогови једног јелена капиталца уловљеног у оближњим шумама

24/ "Зреја Нада и Вера
одржавала су се
ког су године Вери
чиму користи да јар
и она зна и чом
твоје она јако врјед-
но. Миро дели се али
Нада не чуји да
што је тој чимо
чиму и чиму је
робот а бор и проје
са ким да соме мора
да сабе да.

Пријатеље
Нада и Вера Стефановић
Дардан

Сл. 34. Костимирана забава Кола српских сестара, 24. фебруара 1940. године. Прва с лева је Мира, до ње Нада (Чедина супруга), иза ње је ујна Стака Стефановић, мама Аниног брата супруга, мама Ана је шеста с лева, а

Сеја 11. Око Сејиног врата јасно се види богата ниска великих дуката сеферина. На полеђини слике мама Ана је написала: Госпођице Ната и Вера Алексић, Дарда. Драга Нато и Вера / обрадовала сам се / кад сам добила Веру / цину карту па зар / и она зна писат / тоје она јако врјед / на. Мора даси је ти / Нато научила / како је Мишо / маму и тату поздравља а вас троје љуби ваша мама Ана.

Једном су путујући њемачки цигани и циганке дошли у радњу и тражили да купе за своју ћерку неколико дуката, и то направљени исте године кад им је ћерка рођена. Тошина ћерка Мира им је показивала, и они су је приликом избора покрали.

Кад је син Тошин Саво приметио крађу, стигао је цигане у селу Бабиној Греди и са жандарима направио преметачину и нашао код цигана педесет мали́ дуката и неколико велики́.

Кад се Саво вратио, у пола ноћи пробудио је оца и мајку Ану, и показао гомилу украћени́ дуката, они су се запрепастили, како су могли толико украст'.

Како год је Тоши отворио његов газда филијалу у Босанском Шамцу, тако и Тошо у свом животу прву филијалу отвара у Шамцу, Фрањи Петричевићу, и другу, Пери Ристићу, исто у Шамцу. Ристић је за десетак година постао велики шамачки газда и милијонер предратни.

Сл. 35. Коверат трговине мешовитом робом Пере Ристића са заштитним знаком памучних бала (20. јули 1937.)

Исто, и са Миланом Јанковићем почиње ортачку радњу, и Јанковић постаје велики газда и млијонер. Отвара филијалу у Корници, Живану Ставрићу; у Домаљевцу, Бошку Даниловићу; у Оџаку, Свети Симићу.

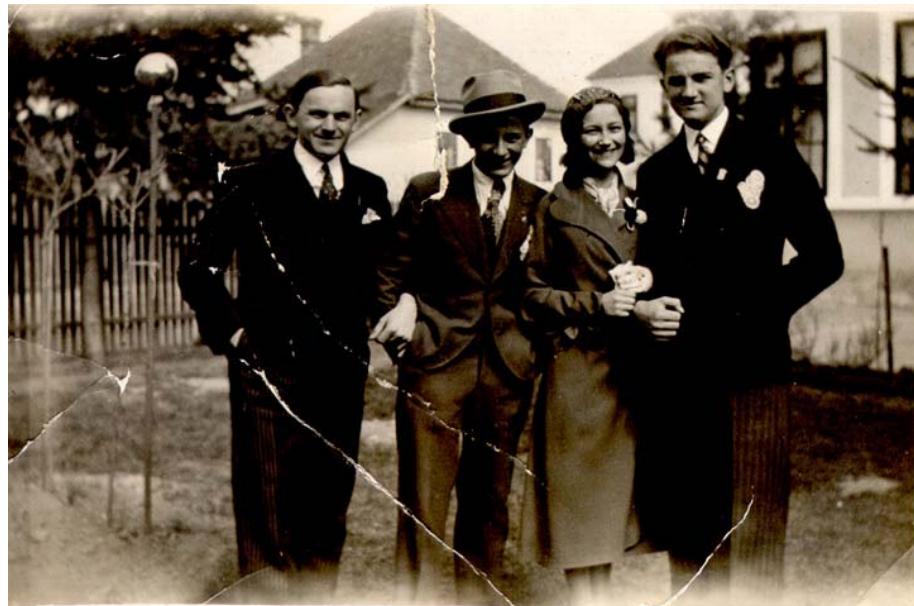

Сл. 36. Тошо Ставрић у средини, са пријатељима испред храма св. Ђорђа на Опленцу. Кум Перо Ристић је други с лева

У Босанском Шамцу Тошо ствара Конзорциј трговина житарицама на велико, са компањонима браћом Чизмић, Авром Кабиљом и Ђорђем Јовановићем. Купили су луксузни ауто Ансалдо, за 105.000 динара. Али, услед великих трошкова, тај конзорциј није трајао више од две-три године.

Тошо је помагао и своју браћу Танасија и Јову, неколико пута им отварао занатске радње, давао кредите, али, колико год је Тошо био способан, толико њих двојица никако да крену напред. На концу је сместио Јову, његову жену и децу на своју пустару, да се старају о њој. Давао им је месечно издржавање, и ту једино, брат му Јова није могао пропасти. Танасије у Бијељини је дотле дошо да му се кућица над главом прода за дуг. Тошо исплаћује дуг, пре-

писује кућицу на себе (јер Танасије није имао деце) и оставља Танасија у кући да живи до смрти и да не плаћа кирије.

Сл. 37. У дворишту нове очеве куће, Ратко и Дара у средини; лево је Мирко Вујанић, а десно Миленко Симић, рођаци (1931)

Тошо је помагао и деци свога пашенога (која су остала без оца), Тόши, Мирку и Ковиљки. Остали су сви малолетни под дугом. Тошо за њих гарантује код фирм за дуг и отвара им у својој радњи неограничени кредит за робу. Деца су се за десетак година толико огаздила, да су од једне беговиће купила у Јакешу дивну велику пустару од 350 дулума, са зградама.

Кад је Тошин кум Јован Стanoјevић био скоро под стечајем, Тошо га изравнава са свим фирмама и гарантује за њега, и отвара му чак нове кредите. Из тога је изашла песма у Босанском Шамцу:

„Док је мени мога кума Тоше, никад мени неће бити лоше”.

Сл. 38. Сеја (Савета) Ставрић, Савина супруга и Дара Ставрић крајем двадесетих година, и опет заједно следеће јесени у дворишту нове породичне куће

Помогао је свом пријатељу и бившем ортаку у житарском послу, Авраму Кабиљу. Кабиљо је био већ пропао житарки трговац. Тошо га прима са 50.000 у ортаклук на једну годину, за посао за сезону суви́ шљива. Тошо улаже у тај посао преко пола милијуна, али с Аврамом дели зараду на једнаке делове. Аврам је за четири месеца зарадио на том послу чисти́ 80.000. Тошо је хтео на фин начин да га помогне. Са 80.000, Аврам је мого живети две године да ништа не ради, толике су то, тада, паре биле.

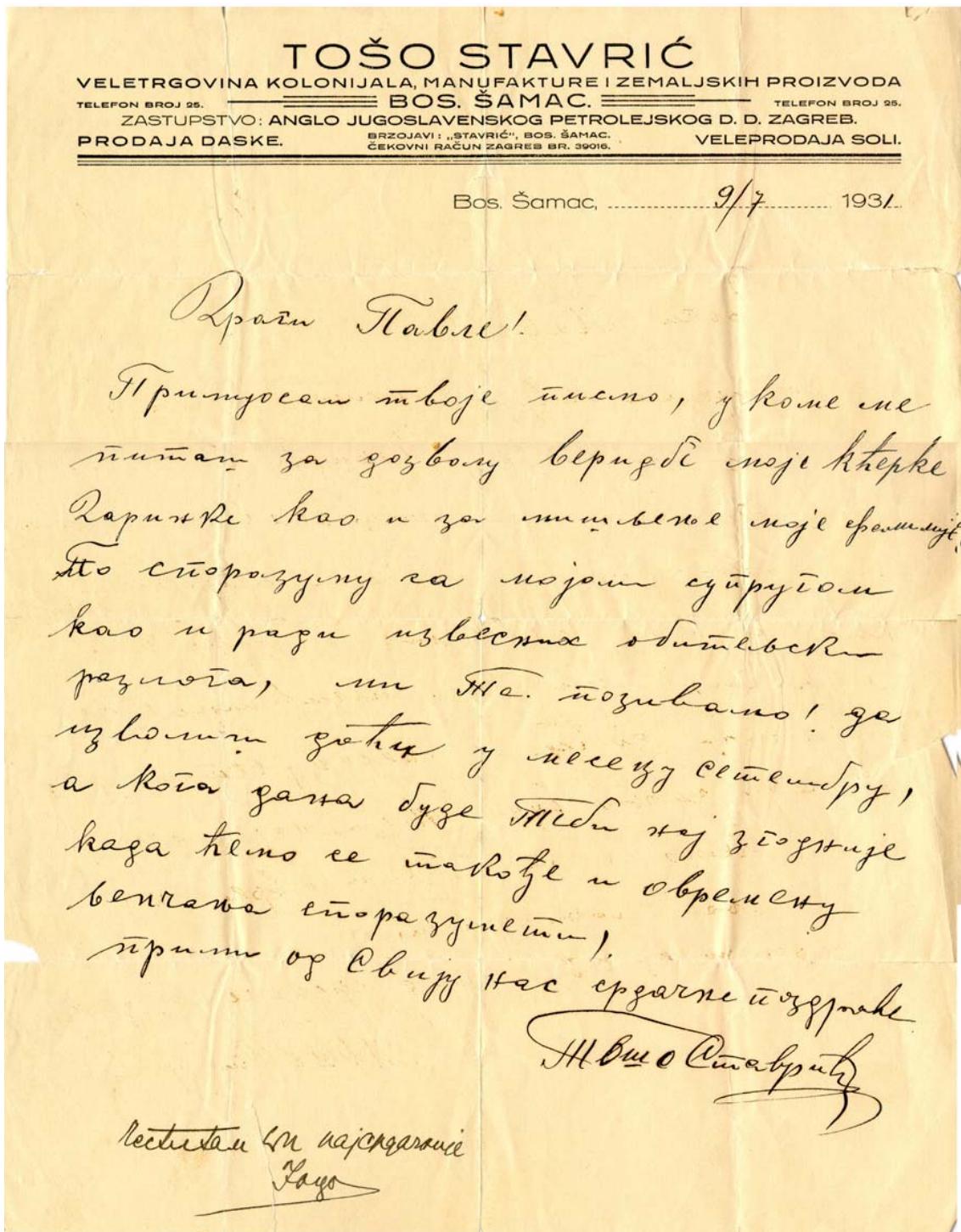
Тошо је помагао и поштене сељаке. Тако на пример, Иви Петрићевићу из села Тишине, кад год је требало да докупи нешто земље, давао је новац на зајам. Иво се за десетак година огаздио, од једног сеоског сиромаха постао приличан сеоски поседник. Иво то никад није заборављао Тоши, увек је и жени и својој деци говорио: „Да није било газда Тоше, не би ви ништа ово имали”. И данас је велико пријатељство куће Ставрића и Петрићевића.

Сл. 39. Сестре Мира, Дара и Љуба на наспи (одбрамбеном земљаном насыпу од поплава) маја 1931. године. Дара у крилу држи Душицу, Савину кћерку

Исто тако, увек је Тоши био захвалан и трговац Мартин Бенић из Свилаја. Са Тошом радећи, стекао је иметак и пустару, и постао добар сеоски газда. Тошо му је у роби давао кредит и до 100.000, а то је много, кад се зна да је кила пшенице у то време била 1,20 динара.

Између доста њих, и трговкиња Ивка Цвиткушић из села Врбовца, била је Тошина муштерија, и са кредитом добро се загаздila и накуповала земље. Кад су Цвиткушићка и Бенић женили синове, Саво, Тошин син, им је био кум при венчању.

Сл. 40. Заглавље меморандума фирме из 1931. године, на којем Тошо Ставрић одговара Павлу Бабцу на просидбу његове кћерке Даре.

("9. јули 1931. Драги Павле, Примијо сам твоје писмо, у коме ме питаш за дозволу веридбе моје кћерке Даринке као и за мишљење моје фамилије. По споразуму са мојом супругом као и ради извесних обитељски разлога, ми Те позивамо, да изволиш доћи у месецу септембру, а кога дана буде Теби најзгодније када ћемо се такође и о времену венчања споразумети, прими од свију нас срдачне поздраве Тошо Ставрић". Присутан Тошин зет Јоца Алексић, додао је својом руком: "Честитам ти најсрдачније Јоца".)

Ту би се могло доста набројат', колико је њих радећи са Тошом постало газда и добри' домаћина, јер Тошина парола у раду је била, нек' свакој муштерији превагне, свакој на метражи препусти још два прста. Увек добру робу држи, јер кадли-тадли, добра роба и поштење побеђују.

Тако је бар било у то време, јер Шамац није велеград, да се муштерије мењају кад налете, већ увек исте, Шамац и околица, а постојала је и велика конкуренција и отимање за муштерије. Муштеријама који мало више пазаре, звала се кафа да попију и столица да седну, распитивало се о укућанима и како је летина понела.

Осим доброг дочека муштерија, Тошо се рекламирао и преко кеса за паковање, на којима је била одштампана фирма и реклама за робу. Испред радње, при улазу, висила је дрвена табла са исписаним ценама робе, бар оних главних артикула које свако домаћинство треба. На кесама је писало: „Муштеријо, свуда прођи и код Тоше дођи”. Већим муштеријама су се на поклон давале иглице башлије, сапунићи итд.

Радног времена за Тошу није било, тај је радио од зоре до мрклог мрака, па и кад легне у кревет он само мисли о послу. Таква способност, такав елан за рад и таква енергија, нажалост се често не рађа. Све је он то постиг'о, како смо видели, са два разреда основне школе, са своји' десет прстију, и до те мере развио пос'о од једног сељачета које је чувало туђе свиње.

Тошо је имао обичај рећи: „Децо, ја кад не би' радио, ја би' се разболео, мени је највећа разонода – рад”.

Тошо је помагао и сиротињу. Кад зима наступи, сваке године Тошо купи на пијаци двадесетак кола дрва и дели сиротињи џаба.

Своје село, где је рођен, никад није заборавио. Сваке године је паковао по два пуна сандука одеће и обуће, и слао учитељу у Поребрице да подели сиромашној деци. Шегрте је стално добављао из свог села Поребрице. Пише сваке године учитељу да му пошаље два добра ћака.

Кумов'о је Поребричкој цркви при подизању новог звона. Дуго година је био председник Црквене општине. Највише његовом заслугом је у Босанском Шамцу саграђена дивна црква у грачаничком стилу. Његови прилози су увек били највећи. Кад се црквена авлија требала насут' шодером из Саве, Тошо је овако рек'о:

„Колико год сви грађани Срби Шамца упишу да извезу шодера, толико ћу кола ја сам извести”.

Сл. 41. Прослава освећења зидова храма св. Димитрија у Босанском Шамцу, 1925. године

Сл. 42. Православна црква у Босанском Шамцу, "Храм св. великомученика Димитрија" у току изградње. Зидање храма започето 1925. године, а храм освећен 25. новембра 1934. године. Кум цркве био је Тошо Ставрић, трговац из Бос. Шамца. Тошо је дао највећи прилог, платио путне трошкове архитекти инг. Владимиру Девићу, платио улазна врата, купио погребна кола са два коња

Сл. 43. Храм св. Димитрија, саграђен је у стилу најлепших српских средњевековних манастира

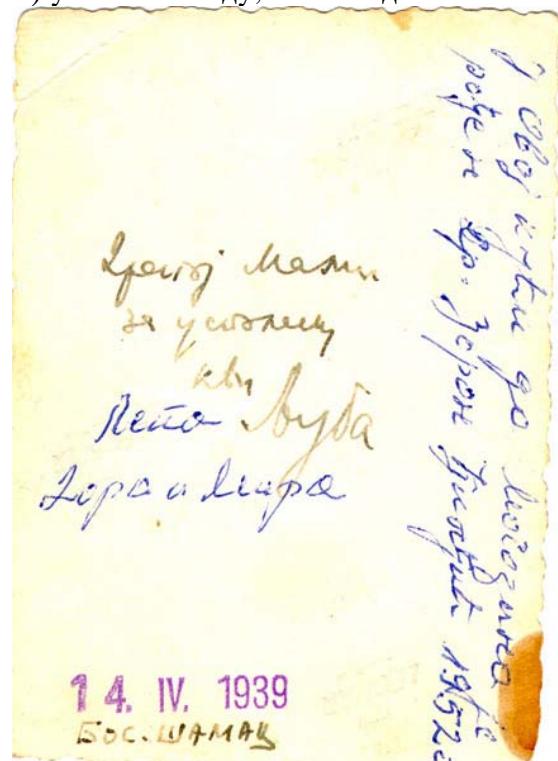

Сл. 44. Печат црквене општине, парохија Босански Шамац (епархија зворничко-тузланска) чији је председник до рата био Тошо Ставрић

Тошо је имао 100 дулума земље у свом селу Поребрице. Једном владика Нектарије дође у радњу и рече: „Тошо, ти имаш 100 дулума земље у Поребрицама, далеко од Шамца. Де ти то поклони поребричкој црквеној општини”. Тоша рече: „Добро, владико, нека буде кад ти то предлажеш, ја поклањам”. И тада се владика изљуби са Тошом и захвали му. Не треба заборавити да је Тошо, у то време, имао своје рођене осморо деце, те је могао и да не буде толико широке руке.

Сл. 45. Највише везане једна за другу, сестре Љуба и Дара као ученице приватне школе (конвихт) у Новом Саду, 1926. године

Сл. 46. Четири сестре – Дара, Лепа, Љуба и Мира, увек заједно, у љубави и слози до краја живота, снимљене 14. априла 1940. године, и последњи пут заједно са мајком Аном: Мира, Љуба, мама Ана, Лепа и Дара, 11. августа 1947. године.

Тошо је од свих шамачких трговаца највише нових зграда подигао. Са својим трговачким духом и еланом за посао он је, може се рећи, највише допринео да је Босански Шамац постао велико чувено трговачко место. Сељак није могао на пијацу ништа да дозвезе, а да му Тошо неће да откупи.

Иако је за Тошу рад и посао био на првом месту, он ни своје осморо деце никад није заборављао и о њима је водио топлу очевску бригу.

Најстаријег сина Саву је 1927. године, оженио ћерком трговца Ристе Митровића из Модриче. Имали су цурицу Душицу, која је од пет година умрла од шарлаха. Саво је са женом Саветом побегао у Београд, 1941. године, и остао у Београду.

Сл. 47. Дара Бабац грли споменике своје мезимице петогодишње Душице Ставрић, кћерке Саве и Сеје (Савете) Ставрић и своје двогодишње кћерке Анкице (Анке) на гробљу у Босанском Шамцу

Сл. 48. Гробне плоче Душице Ставрић и Анке Бабац

Син Чедо са женом Надом и децом Горданом и Љиљом, је исто побег'о за време рата, 1941. године, у Кнежевац (крај Београда, прим. уред.). Чедо је 1957. године, у Кнежевцу и умро.

Сл. 49. Чедо Ставрић са породицом, супругом Надом и кћеркама
Љиљаном и Горданом
Тошин син Ратко, апсолвент ветерине, је августа 1941. године,
отеран од усташа у Госпић и тамо убијен.

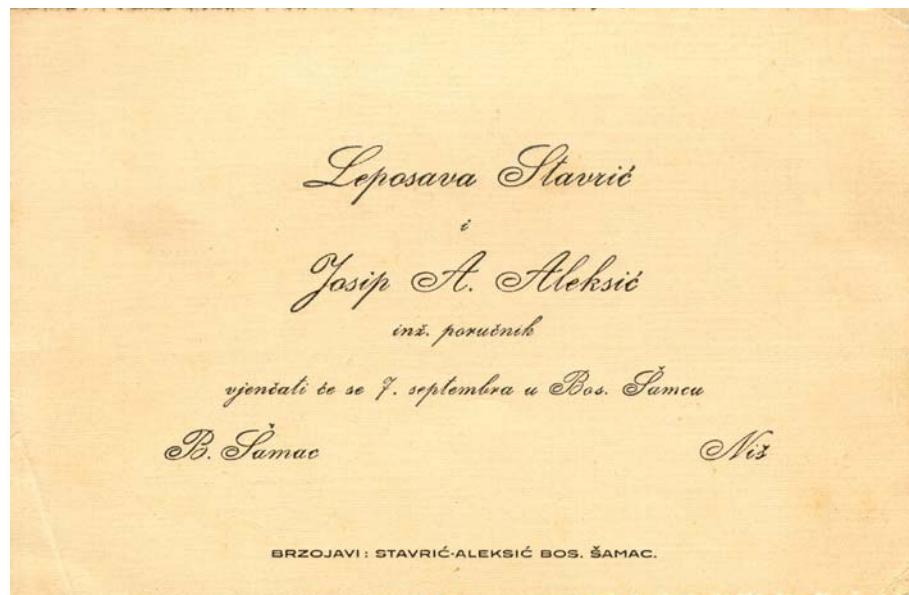
Сл. 50. Ратко Ставрић

Најмлађи син Душан је 1941. године био болестан и остао у Шамцу. Оженио се 1951. године, са Миленом из Милошева, Банат. Немају деце.

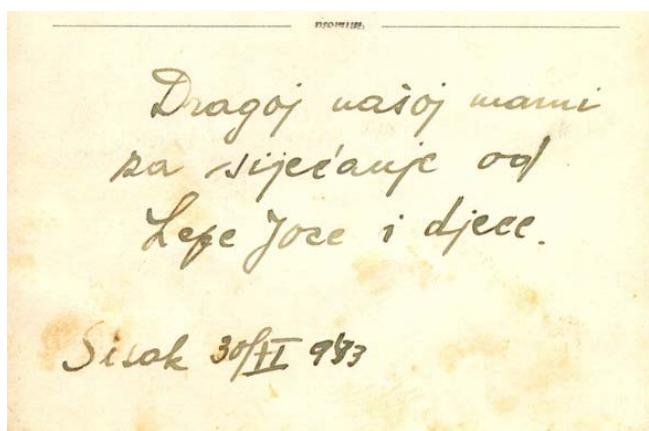
Сл. 51. Душан и Милена Ставрић на дан венчања 1. маја 1951. године у Суботици

Најстарију ћерку Лепу, Тошо је удао за поручника Југословенске војске, Јосипа Алексића. После Другог светског рата, Јоца живи у Француској. Лепа са децом Наташом, професорком и сином Мишом, у Новом Саду, ћерка јој Вера удата за ветеринара Богдана Обрадовића. Вера је апотекар, а имају сина Радомира (Бато).

Сл. 52. Свечана позивница за венчање Лепосаве-Лепе и Јосипа Алексића,

7. септембра

Сл. 53. Породица Алексић,
 Јосип (Јоца), Лепа, са децом
 Наташом (стоји у средини),
 Вером и Мишом (На
 полеђини слике посвета:
 Драгој нашој мами за
 сијећање од Лепе, Јоце и
 дјече. Сисак, 30/II 943

Кћерка Љуба удата у Новом Саду за Милоша Лучића, проту, имају сина Александра (Сашу), свршеног лекара.

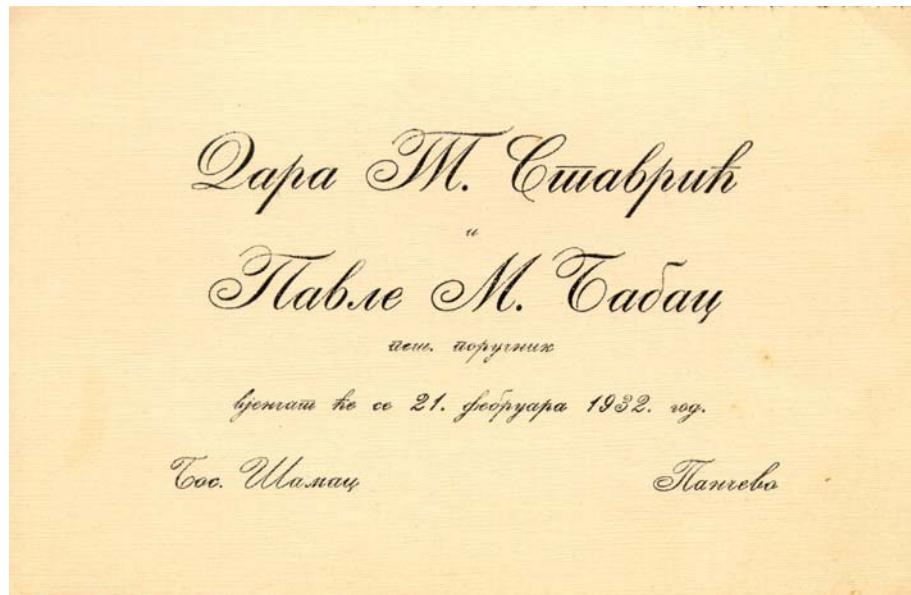

Сл. 54. Свечана позивница за венчање Љубинке-Љубе и Милоша Лучића,
9. априла 1934. године

Сл. 55. Породица Лучић: Александар-Саша Лучић са мајком Љубом и
оцем Милошем (На полеђини посвета: Драгој Дари, Павлу и деци за
спомену, Сашица, Љуба и Милош, Нови Сад, 15. март. 1955.)

Тошина ћерка Дара удата за пешадијског мајора војске Краљевине Југословије Павла Бабца. Живе у Београду, имају сина лекара Марка Бабца, сина инжењера Душка, и ћерку Биљану, гимназијалку.

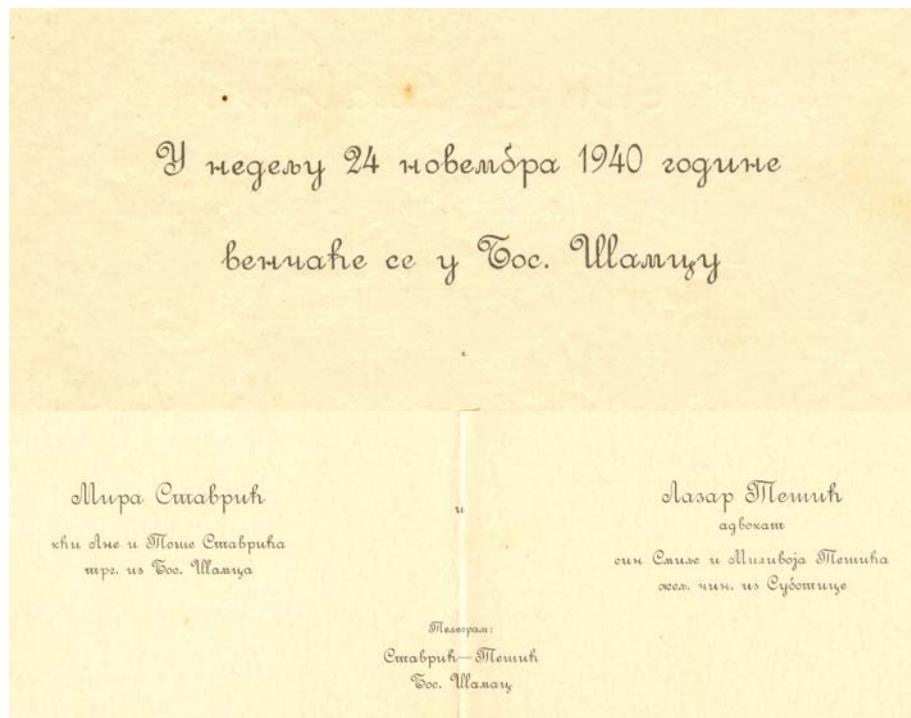

Сл. 56. Свечана позивница за венчање Даре и Павла Бабца, 21. фебруара 1932. године

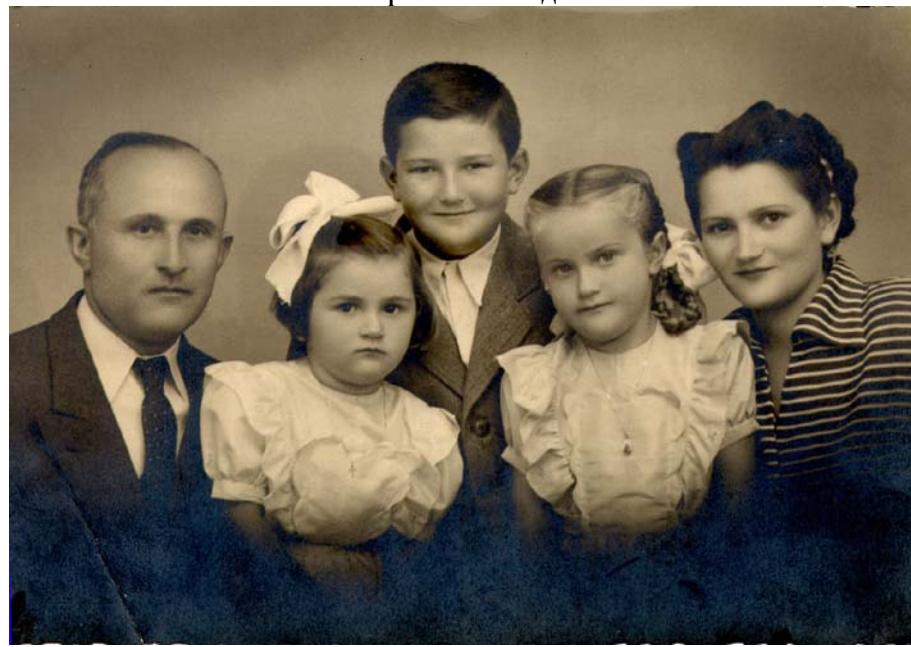

Сл. 57. Породица Бабац: Дара и Павле Бабац са сином Душаном, ћерком Биљаном и сином Марком

Најмлађа ћерка Тошина, Мира, удала се за адвоката Лазара Тешића у Суботици. Сада живи у Новом Саду. Имају сина Милета студента технике, ћерке Светлану и Дуду, гимназијалке.

Сл. 58. Свечана позивница за венчање Мире и Лазара Тешића, 24. новембра 1940. године

Сл. 59. Породица Тешић: Лазар и Мира Тешић са кћерком Душанком-Дудом, сином Милошем-Милетом и кћерком Светланом-Цицом (На полеђини посвета: Нашим драгим Дари, Павлу за успомену, Мира, Лаза, Миле, Цица и Дуда, Суботица, 1. септембар 1952.)

Свакој ћерки, Тошо је , кад их је удавао, дао по две куће, а најмлађој Мири дин. 300.000. Свим ћеркама је купио целокупан намештај са постельином и клавиром.

Сл. 60. Тошо Ставрић окружен својим зетовима: Павлом, с леве стране и Милошем и Јоцом, с десне. Десно стоји Душко, најмлађи Тошин син

Сл. 61. Тошине кћерке Љуба и Дара са својим синовима, др Александром Лучићем и др Марком Бабцем, испред једне од многобројних Ставрићевих некадашњих кућа у Босанском Шамцу, снимљено 60-их година

Тошо је сву децу школовао колико је хтело које да учи. У својој кући у Шамцу имао је најлепши намештај са клавиром и купатилом, а у гаражи ауто и фијакер.

Сваке године је Тошо са женом Аном ишао у Врњачку Бању или Рогашку Слатину.

Сл. 62. У једној од бања, Ана Ставрић, са бисерном оглицом око врата, седи са кћеком Даром у пругастој хаљини (лаво) и Љубом, такође са бисерном оглицом (стоји горе десно) у друштву елегантних госпођа

Сл. 63. Ана и Тошо у Врњачкој Бањи 16. септембра 1930. године

Сл. 64. Ана и Тошо у Врњачкој Бањи, послали дописници: Нашој драгој
дјеци Дари и Павлу за успомену од Тате и Маме, 2. јула 1935

Тошо је уживао у својој деци, унучићима и зетовима, а својој
деци је омогућио да се школују и лепо живе.

Тошин живот је био плодан, као дрво кад озелени, са
гранама које се савијају до земље од плода.

Сл. 65. Бања Липик. Дописна карта Ане Ставрић упућена кћерки Дари Бабац, 9. јуна 1940. године. ("Драга Даро, Добила сам од тебе / карту фала Богу / кад сте добро оне / сандуке пошаљи ако / оћеш нама и Лепа / је послала своје / ми данас идемо / кући Тошо се не / купа нити пије / воду погорша му / од купања па / ћемо послje у Теслић / воли те мама")

Сл. 66. Унуци Тоше Ставрића на окупу у дворишту породичне куће, 14. априла 1939. године (с лева на десно: Наташа, Вера, Марко, Саша, Душан и Миша), и последњи пут 10. августа 1947. године (с лева на десно: Душан, Саша, Наташа, Миша, Вера и Марко, стоје испред Миле и Светлане-Цица), недостају Душанка-Дуда, Гордана и Љиљана

Сл. 67. Унуци на традиционалној љуљашци за унучад (Милош, Саша, Марко, Душан и Вера, стоји Наташа) снимљени 14. априла 1939. године, која је заменила стару љуљашку на којој су будући зетови раније љуљали своје веренице, као што Павле Бабац љуља Дару Ставрић (21. септембар 1931.)

Како видимо, Тошо је за живота био велики, а и после смрти остао је велики, јер и на гробљу има најлепши и највећи споменик.

Сл. 68. Православно гробље у Босанском Шамцу и породична гробница Ставрића, са црним мермерним спомеником који су деца подигла оцу Тоши, мајци Ани и брату Ратку. У позадини је црквица-капела "Св. цара Лазара и свих српских новомученика", саграђена 1995. године

Биографију написао Тошин најстарији син Саво, по сећању и причању.

Ставрић Саво, с.р.

Београд, 9. XII. 1962.

Држићева 2

Београд

САВО Т. СТАВРИЋ

Аутобиографија

Моје детињство кад ми је било 6 па до 10 година, а у годинама од 1911. до године 1915., од прилике.

Сл. 69. Саво и Савета-Сеја Ставрић, 1929. (текст на полеђини: Куму и куми (Ристић) за успомену од Саве и Савете, 5. маја 1929)

Сећам се врло добро кад сам био мали, око шест-седам година, скривим нешта крупније, па послије падне мрак, а ја не смијем у кућу, бојим се, туђи ће мати. А пред кућом, крај цесте били неки диреци и ја седим. Мати по сто пута: „'Ајде, улази у кућу, вечерат', спава'т”, а ја стално нећу: „Ти ћеш ме истући”. Након сат- два, кад ми се мати почне клети и Богом да ме неће туђи, ја онда пристанем да униђем у кућу.

Е, сад, овај наставак, био сам мали, нисам упамтио, али ми је мати причала после много година: „Кад је мој Саво вечер'о и лег'о да спава, ја одем да видим је ли се покрио. Кад, ја мало подигох јорган, а оно, крај руке у кревету стоји му отворена чакија (ножић), бива, ето, приправио се ако му мати дође и хоће да га туче, да се брани. „А ја”, каже, „само узмем ону чакију, склопим и уклоним, па кажем: Е, мој Саво, моје дјете, ето, засп'о си ко топ, да те хоћу тући, ништа ти она не поможе”.

Отац је држ'о у чаршији дућан, сећам се да сам као најстарије дјете доносио из чаршије кући што отац купи, воће, а посебно се сећам трешања. Отац купи две-три киле, а док ја до куће донесем, нема ни пола. Седнем на пола пута до куће на неки први басамак, па једи и једи. Мати, и то после доста година, прича: „Волео је мој Саво трешње изнад свега, па до куће скоро фишек празан, али му пуне гаће”.

Имао сам брата који је од мене био млађи годину дана (Чеда, Чедомир, прим. уред.). Држали смо увек кућно псето. Ја сам му чак направио зидану кућицу од цигли и покрио је црепом. Имао сам оне саонице, мале, на које се само може клекнут', а по леду сам се са два штапа у две руке отуривао, јер је на штаповима, доле, био убачен по један дебели ексер. Упрегнем ја у дебелу канрафу то псето, као коња, а ја клекнем на саоне. Псето неће да вуче, а ја измислим, те наговорим и натерам мог млађег брата да трчи пред псетом и онда псето трчи, не може се пожелит' боље, и ја се возим к'о паша.

Кад, једног дана отац, увек је носио штап, дође кући и мене оним штапом неколико пута по туру. Тек после туче, рече: „Зар да мени други трговци говоре како ти мучиш оно наше псето, упрег'о га у саоне и наћер'о брата да трчи пред њим по чаршији и махалама. Да нисам чуо више да то радиш”.

Баба по оцу је носила сељачко одело, није хтела никако да се пресвуче. Имали смо фијакер и коње, те вальда, кад се кочијаш однекле врати, или треба поћ', замолимо матер да нас кочијаш, мене и брата мало провоза. Али, ја се не могу сјетити, али баба после прича: „Кажем ја, могу л' Саво и ја сјести да се с вама провозам, а мој Саво каже: Видиш баба да нема места”. Ја се сећам да баба никада није пропустила да ми у шаку стави неколико круна, кад пођем у Осјек, у школу.

Сећам се да смо к'о дечаци по туђим башчама крали, брали разно воће, али посебно се сећам, код једног ходе висока му тара-ба око куће, а до тарабе лоза са грожђем. Попнем се с улице другу на леђа, уз тарабу, у руци ми је дугачки штап расјечен на крају. У ту расјекотину набијем патрљицу од грозда, мало уврнем и грозд одпадне, и ја га узвучем закаченог на штапу.

Као деца играли смо се топа и хармана. Један се сагне а други му зајаши на леђа. Гумени' лопти није било, већ смо сами правили крпењаче, а некад ставим у средину лопте и камен. Пуштали па-пирне змајеве с реповима. Играли се рата, муниција – комадићи цигле и камење. Играли се жандара и лопова, лопови се посакри-вају, а жандари их траже. Кућа се играли – направи се кућа од

четир' ораса или камена, па се одмакнемо и с једним орасом или каменом гађамо. Играли се клиса и пале. Клис је дрво, мало сасјечено са обадве стране (око 15 цм. дуљине), а палица је 1 метар дуга, па удариш по једној засјекотини клиса, клис одскочи, ти га дочекаш палицом и што даље можеш, одбациш.

Неколико месеци сам чувао после подне, кад нема школе, неколико свиња на мераји (пољана, ливада), али, погодио сам се са оцем да ми плаћа два крајџара за једно чување. Ваљда је отац хтео да од малена се навикнем на неки рад, и да ми се ослади зарада.

Од несташлука, сећам се да смо почели пушит' свилу од кукурзуза, картат' се по сјеницима на таванима, ходао сам на штулама, па чак и у приземну кухињу с њима униђем.

Место нам је било водоплавно, па река Босна кад надође, поплави скоро све улице и сокаке. Кад је поплава, мати ме морала по трипут на дан пресвлачит', дођем кући сав мокар, упао у воду, и сав се окуп'о, и сву одjeћу поквасио. Воз'о сам се у кориту, а терао даском, а корито к'о корито, зачас се изврне, па бућ у воду.

Сл. 70. Поплава у Шамцу 1932. године, и високи снег, 25. децембра 1940. године. Ана Ставрић стоји испред улаза у породичну кућу. Према њој и фасади куће може се закључити да су и вода и снег високи око 0.50. до 0.80 метра

Једном као дечак водио сам теле, јуницу, на улару, па ми досадило држат' улар у руци, те га опашем себи око тела. Пред самом кућом, неколико метара, кад је јуница већ препознала капију, тргне ме и изненада будем оборен на земљу. Јуница јурне кроз капију, па преко целе авлије, вукући ме по земљи. Да сам ударио у дирек од капије, мого сам мртвав остаћт, а прошо сам само са неколико озледа.

1914. и 1915. године, дошли су муаџери у наше мсето, са колима и коњима. (То су као ратне избеглице од 1941. године.) Коње су пуштали саме у туђе њиве, само их упауче (свежу две предње ноге са 20 цм. размака). Ми их одпаучимо, па на њих узјашимо без седла и без улара, па јаши по њивама.

Кад ми је било седам година, игр'о сам се на мераји, а јендек је био пун надошле реке Босне. Ја стај'о на мераји и прао марамицу. Марамица ми се омакне и ја некако за њом доспем у јендек. Мени је било преко главе, неко је вальда завик'о – утуши се Саво!

Срећом, мајка ми је била код своје сестре, а то је кућа, 30 метара од јендека. Ја сам баш тада добио од оца бицикл на три точка (један напред, два одостраг), па неког дечака ставим који чучне, и њега возим. Тушећи се мислио сам – о Боже, ко ли ће после мене да вози бицикл, кад се ја утопим. Али, мајка је чула вику, да се ја тушим, потрчала, загазила у воду и извукла ме. Кад сам се освестио, био сам у теткиној кући, стара муслиманка је на ватри топила олово, па да у тави, над главом ми, у води олово цврчи, једном рјечи, да ми салије страву, тако се то звало.

После две-три године опет сам се треб'о утопити. Куп'о сам се са дечацима на Босни, без оца и матере. Нисам знао пливат', али сам газио што више и дубље. Ту је био такозвани верак (рупача), одједном ми је нестало дна и ја сам одма' повикао за помоћ, и срећа, један дечак, старији од мене једно две године, пружи ми руку коју ја прихватим и он ме извуче. Звао се Хуго Бандл.

Још једном сам мог'о страдат', пошто сам био очево најстарије дете, а после се рађало још доста браће и сестара, то сам ја, углавном, ват'о муштулуке од фамилије кад се које дете роди. Тако једном, претрчавајући у чаршији преко цесте, у лудој трки за муштулком, умало ме фијакер са коњима не дохвати и прегази.

Сл. 71. Саво и Савета-Сеја Ставрић сликани у Београду поводом 20-годишњице брака (1927-1947) На полеђини посвета: Лепи и дјеци за успомену Сеја и Саво

Можда 1916. године, мене и млађег брата отац поведе са собом у Пешту. Он је тамо служио војску, а с нама је пошла и моја мајка. Код куће нас двојица никад нисмо носили фесове, али кад пођосмо у Пешту, отац нам натаче сваком по фес на главу. Ама, чини ми се, није могло проћи ни једно мађарско дете, а да није викало за нама – Бошњак! Бошњак!

Кад је заратило, Првог светског рата, мајка је била сама у дућану, а отац у војсци. У дућану разни каталоги из Беча са сликама. Фирма бечка продаје пушке дрвене, сабље, жељезнице, лопте, разне играчке. Ја узмем дописну карту са фирмом очевом и нару-

чим једно десетак разни́ играчки, и ударим печат очев и потпи-
шем, све да мати не види. Али, пакет је дошао из Беча поuzeћем и
мајка види која фирма шаље. И тако ми мајка кашње прича: „Чим
сам ја то видела, одма́ сам се досетила да је то мој Саво сигурно
поручио, и ја напишиш на упутници – не примам, и вратим
пакет”...

Сл. 72. Печат за коверте фирмe Тоше Ставрићa и синова

МИТ О ТОШИ СТАВРИЋУ

"УНА", 9. јули 1990. Сарајево

"Златна грозница" у Босанском Шамцу

МИСТЕРИЈА ТОШИНОГ БЛАГА

Тошо Ставрић је био чувени шамачки трговац и богаташ, али и доброчинитељ. Умро је једне ратне године. Неки дан, послије многих деценија, рушећи једну од кућа које су му припадале, радници су на тавану пронашли десет мушких чарапа, а у њима уредно сложене старојугословенске новчанице.

Права "златна грозница" влада ових дана међу становницима Босанског Шамца. Пронађено је, кажу скривено благо у једној од многобројних кућа предратног трговца и богаташа Тоше Ставрића.

– Ђуп је велик попут подлактице и натрпан је дукатима и по родичним златом – повјерљиво нам саопштава "чаршијску" верзију млади кондуктер локалног аутобуса.

Ускомешали су се путници у аутобусу казујући свак своју верзију о Тошином благу. И онако претопао дан претворио се у праву мору. Старија жена поред нас бијелом марамицом брише чело и откидајући сваку ријеч, одлучно тврди;

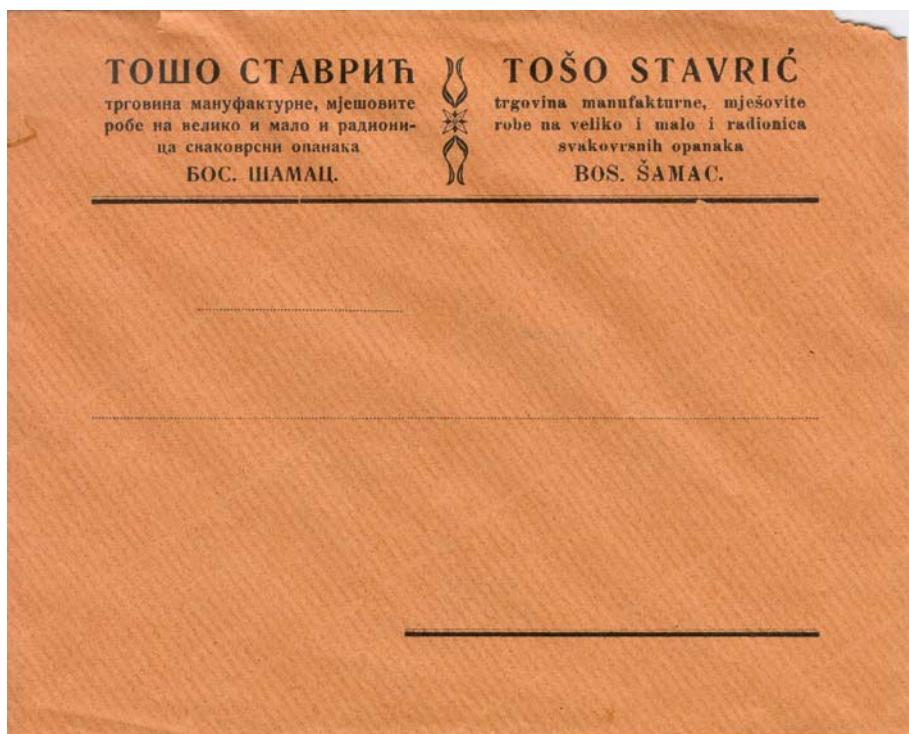
– То је само дио скривеног блага. У свакој Тошиној кући сигурно има још тога. Треба само мало "прочачкати" темеље.

Упутили смо се у Грађевинско предузеће "Полет" у Босанском Шамцу, које је рушило стару кућу Ставрићевих. Иако је субота, врата су широм отворена. За грађевинаре је био радни дан. Директор Мато Мађаревић дочекује нас са осмијехом.

– Јесте ли и ви због Тошиног блага? – погађа одмах.

Нестрпљиви да чујемо истину, брижљиво биљежимо причу од почетка.

– Ова земља на којој се налазимо, и све око нас, саграђено је на некадађњем посједу локалног богаташа Тоше Ставрића. Пос-лије рата куће и земља су национализовани. Временом су, једна по једна, рушене и на њиховом мјесту ницале су стамбене зграде. Прије десетак година у овој великој кући на углу улице Вука Ка-рачића становале су породице лошег материјалног стања. Недавно су сви пресељени у новоградњу и ова Тошина кућа дошла је на ред за рушење. Кренули смо од крова и ускоро астигли до тајанствених мушких чарапа скривених у трећем поду тавана. Пронађено је укупно десет таквих чарапа напуњених уредно сложеним новчаницама старе Југославије. Одмах смо позвали милиционаре али њима то није било ништа посебно. Још не знамо да ли благо које смо пронашли има неку вриједност и данас – завршава своју причу директор Мато Мађаревић.

Сл. 73. Коверат са заглављем фирме Тоше Ставрића

О детаљима спектакуларног проналаска скривеног блага више зна грађевински радник Мито Глувачевић, који је први открио чарапу пуну новца.

– Кућа је саграђена 1909. године, и то како! Зидана великим циглама – димензија 30/15/8, широка 13 и дуга 18,5 метара. Просторије су високе 3,20 метара, права стара квалитетна градња. Од раније се у овим крајевима зна за баснословно Тошино благо које никада није пронађено а морало је негдје бити похрањено. Нас десетак радника предано смо скидали дебеле зидове, налазили смо успут некакве чађаве мушке чарапе савршено скривене на крижању двају дебелих греда у трећем, таванском поду. У почетку се нисмо обазирали на то али нас је у паузама то почело "копкати". Човјек је радознао. Отворио сам једну чарапу и у њој нашао савршено очуване новчанице од 1.000 и 500 динара. Е, тек тад смо

убрзали радове. Како коју чарапу нађемо сви помислимо, сад ће дукати! – смјешка се Мито.

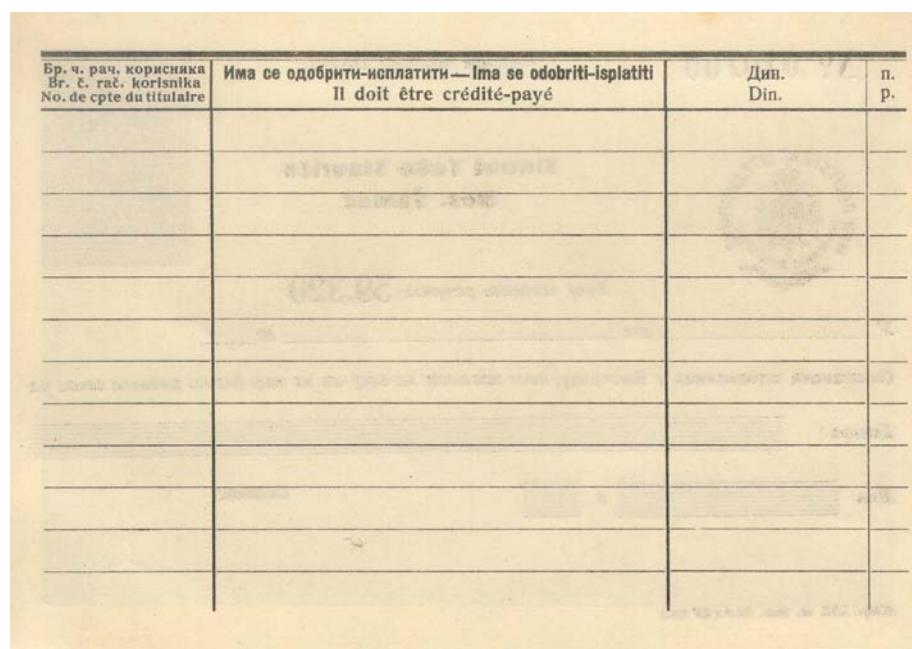
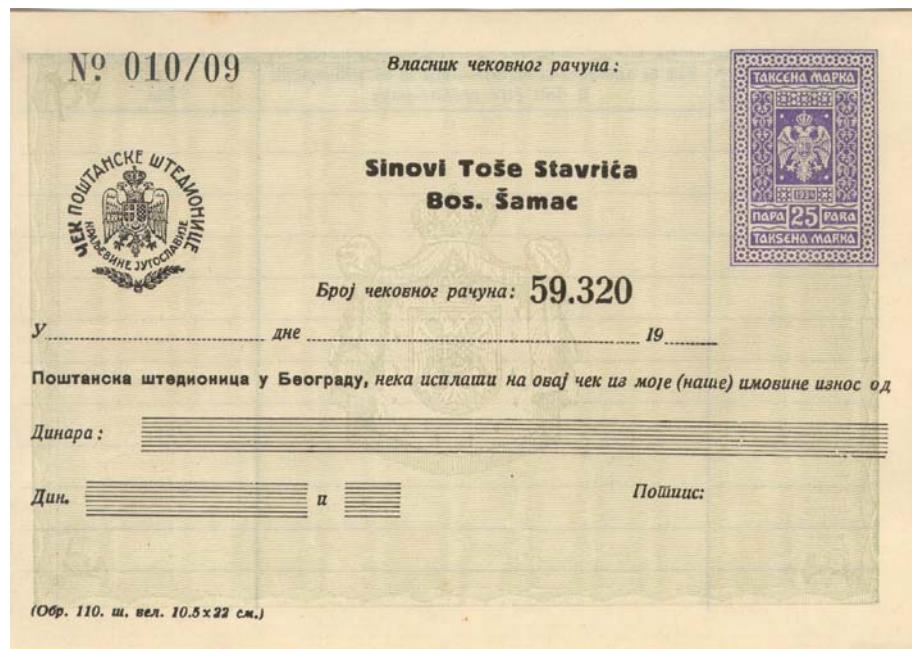

Сл. 74. Коверат са заглављем фирме Тоше Ставрића

"Књига дужника"

Сјађајући се "златне грознице" која је почела на тавану разрушене куће, он наставља причу:

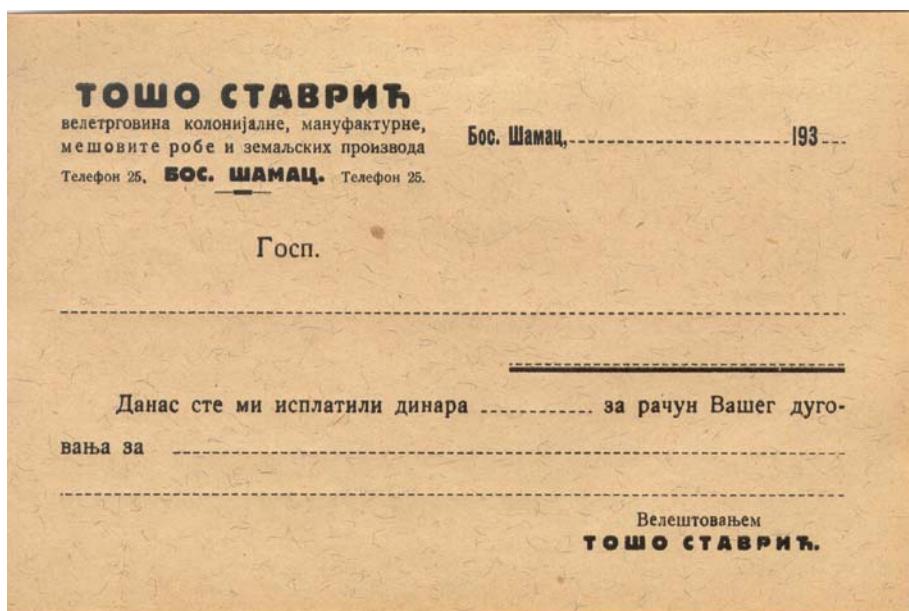
– Радили смо све брже. Скинем двије греде – ништа! Испод треће, опет чарапа, а у њој метална кутијица. Сигурно има који златник, мислим ја, отварајући је стрпљиво. Унутра, кутија за цигарете и прибор за резање дувана, али никадје злата. Онда смо пажљиво пребирали сваки кутак, пронашли нека писма и гомилу плавих коверата од најфинијег папира. На сваком службеном допису види се Тошин печат, па печат Народне банке Југославије и оригиналан гувернеров потпис.

Сл. 75. Чек фирмe Синови Тоше Ставрића

Од раније знам да је Тошо био велики трговац: оркупљивао је све производе из ових крајева и извозио још у то вријеме у Италију и Њемачку – прича Мито, све жалећи што боље не познаје науку и историју па да он фино истражи шта је остало од блага Ставрићевих.

Сјећа се Мито како је док је још радио на одржавању кровова у Босанском Шамцу на таванима Тошиних кућа налазио стара вина и шљивовицу припремљене за извоз. Међу прашњавим стварима на старом тавану пронађена је и лична преписка, те велика у кожу укоричена "Књига дужника". Све уредно исписано ћирилицом, овјерено печатом и ситним рупицама уписано "поништено". Ту књигу "од сто листа" радници су искинули, зезајући се да је можда и име њихових дједова на листи дужника. Старојугословенске новчанице подијелили су између себе за успомену. Оне немају вриједност али Мито и његови другари грађевинари знају да благо постоји. Зна то цијели Шамац, само је питање где је скривено.

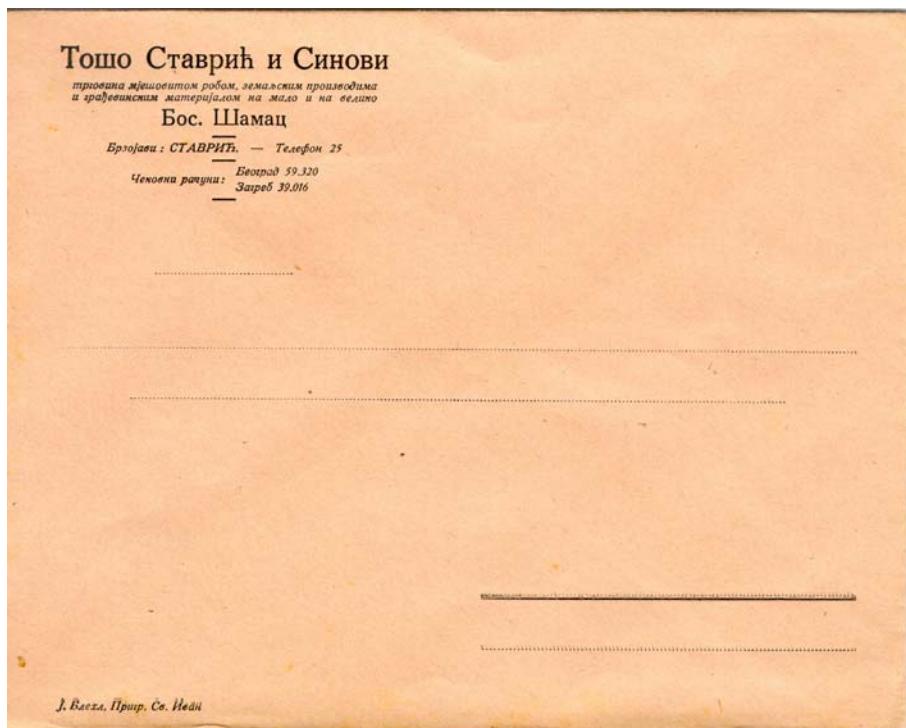
Сл. 76. Признаница о повраћају новчаног износа позајмице

– Сада на мјесту Тошине куће стоји 120.000 цигли. У зидовима дебелим 65 сантиметара нисмо ништа нашли, али знам да долje нешто има. У темељима. Њих је сада булдожер поравнао и нећемо их дирати док не почне изградња нове зграде. Идемо ми долje, у

подрум! Све некако осјећам, доље је злато! – казује грађевинац Глувачевић.

А чести пролазници редовно застају пред рушевном Тошином кућом задиркујући раднике:

- Колико сте дуката до сада нашли?
- Шеснаест – одговара спремно Мито – дођи и ти па ископај себи који!

Сл. 77. Коверат са заглављем фирме Тошо Ставрић и синови

Где је татино злато?

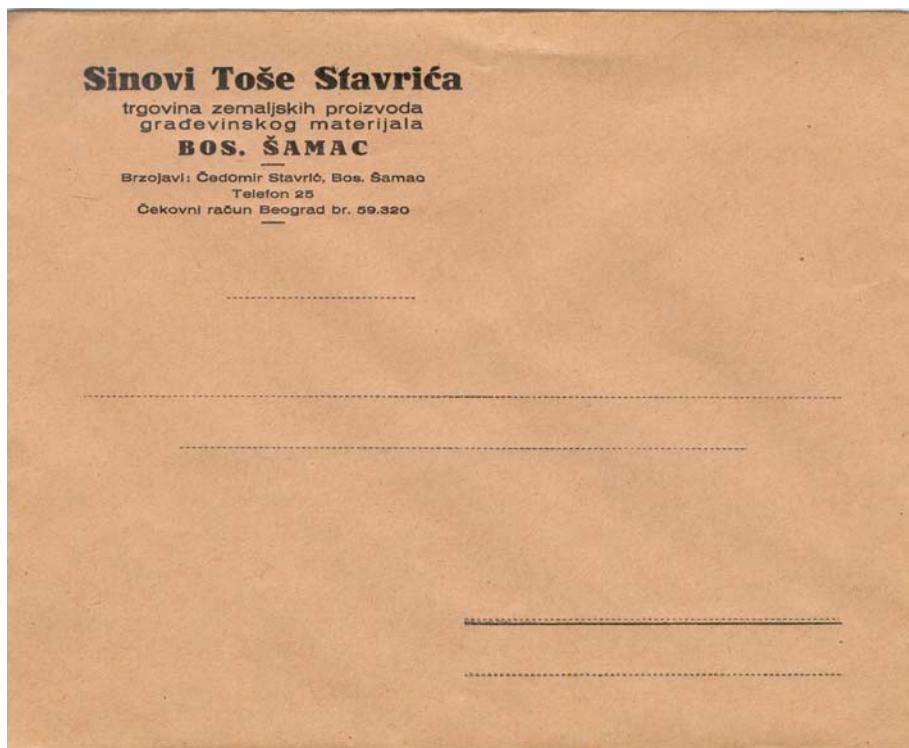
Расположени су грађевинари за шалу али још их "држи" оправдана нада да ће испод неке цигле засијати злато. Стручњаци и "стручњаци" из Шамца и околине нагађају колика је вриједност нађених новчаница.

Неки од новинара објаснили су Мити да свака од 530 великих новчаница има своју златну подлогу. На то Мито, одмахујући руком, одговара;

– Да знам да у њој има злата, топио бије је петнаест дана!

Стари људи присјећају се добrog старине Тоше Ставрића, којег је поштовала цијела Посавина. Ни сам није знао колико има, кажу, а имао је сигурно и више од тога. Његова дјеца, син Душан и кћерке Лепа, Дара и Савета, данас живе у Београду и до њих је до-прла прича о откривању Тошиног блага. Душан Ставрић недавно је телефоном позвао своју родицу Мицу Јовановић распитујући се "гдје је тајно злато". Мица, рођена 1936. године, није запамтила стрица Тошу који је умро 1942. али добро га познаје из маминих прича.

– Био је добар, поштен и зспособан човјек мој "чича". Породица Ставрић поријеклом је из Жабара и откад се за њу зна, била је богата. Док је мој отац Јово био у рату, његов брат прогласио га је мртвим и продао имање у Жабарима. Доселили су се у Босански Шамац и ускоро постали најугледнија стара породица у овим крајевима. Имао је Тошо много послана, много блага и веза са најугледнијим породицама тог времена. Он је био глава породице. Његова је ријеч увјек била – посљедња. Моја мајка доведена је 1919. године из Струме и увјек ми је описивала "чичу" као газду леденог осмијеха али доброг срца. Злато је чувано у ћуповима, много га је било. Ко зна, можда је већ нађено па ћуте – каже као да пита Мица Јовановић.

Сл. 78. Коверат са заглављем фирме Синови Тоше Ставрића

Човек са мермера

Тошо јесте био велетрговац и богаташ, али и добочинитељ овом народу. Када је 1942. године умро, нису успјели достојно ни да га сахране. Одвукла су га до гробља воловска кола и спуштен је у водом преплављену раку. Али, била су то ратна времена. Његова супруга Ана умрла је много година касније, када се благо Ставрићевих већ истопило.

— Куће и земља су национализовани, дјеца се разишла по свијету градећи нове животе. Све што је остало, а морало је много остати, можда још чека сретног налазача. можда су златни ћупови у темељима неког од Тошиних предратних дућана или кућа у којима данас станују сиромашни грађани Шамца. Нико то не зна! — закључује Мица нагађајући коме би, кад би са нашло, припало То-

шино злато. Требало би да милиција буде присутна када се руши неки објекат породице Ставрић.

Опраштамо се од потомака Ставрића и крећемо још да обиђемо Тошин гроб. На невеликом градском гробљу велика плоча од црног мермера доминира једином зараслом у траву.

"Тошо Ставрић, трговац поседник, преминуо послије тешке болести и туге за несталим сином, 1888-1942".

А крупан господин ћелаве главе и великих бркова само се загонетно смјешка уклесан у мермеру. Пона вијека је прошло а о њему и његовом богатству још бруји Посавина. Људски живот брзо прође, куће живе много дуже, па свједоче о прохујалом времену и својим власницима. Али доћи ће једном све на своје ред за рушење. Хоће ли благо Ставрићевих неко ископати?

Потписи испод фотографија: 1. Грозница се наставља: Доље је злато!?!; 2. У оваквим је чарапама скривено благо: "Трофеј Мите Глувачевића; 3. Пона вијека након смрти: О Тоши Ставрићу бруји Посавина)

Текст написао М. Терзић

Сл. 79. Страница зидног календара за Септембар 1992. године, са сликом дућана под сатом

"Арена", Загреб, бр. 1543, 14. јул 1990.

НОВЧАНИЦЕ ЗА ЗАЗУБИЦЕ

Потрага за скривеним благом ових дана потреса Босански Шамац

Јесу ли хрпе старојугославенских новчаница, које имају још само нумизматичку вриједност, једино богатство човјека што је некад посједовао "пола Шамца"?

Босански Шамац, српањ.

Вјеровања старих Шамчана о скривеном благу предратног трговца Тоше Ставрића из Босанског Шамца ових су се дана и обистинила.

Сл. 80. Старојугославенске новчанице од 1.000 и 100 динара

Наиме, грађевинари овдашњег "Полета", рушећи једну од низа кућа шамачког богаташа, немало су били изненађени видјевши големе своте старог југославенског новца.

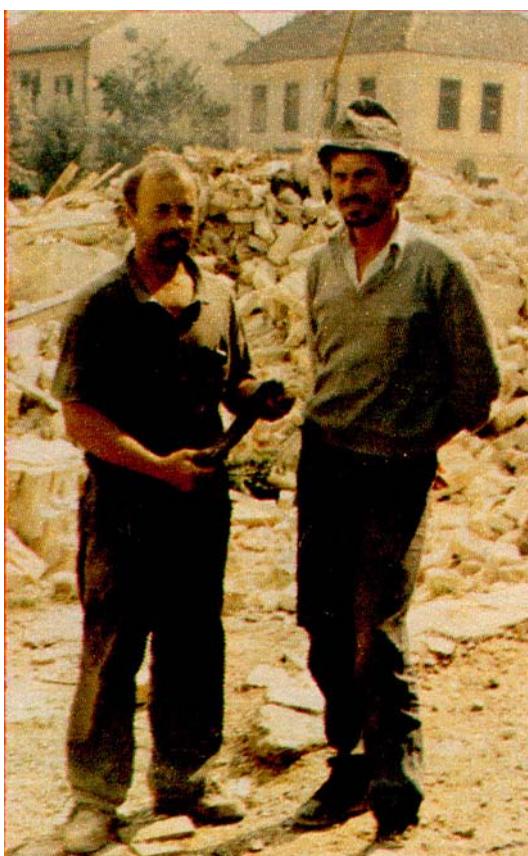
– Добили смо налог да срушимо Ставрићеву кућу јер се на овом мјесту треба градити стамбена зграда. Скидајући кровну конструкцију, дошли смо до таванских соба. У тренутку кад смо почели скидати трећи под, односно први од крова, нашао сам једну чарапу, а потом још четири. Кад сам погледао што је у њима, немало сам се изненадио угледавши смотак старих југославенских новчаница од по тисућу динара. Одмах сам позвао своје другове и показао им што сам нашао. Мислећи да тај новац више ништа не вриједи, дијелио сам га друговима и случајним пролазницима који су се ондје нашли. Међутим, убрзо су дошли милиционари и преостали дио новца однијели са собом – прича нам Саво Илинчић, зидар у "Полету".

Сл. 81. Да ли се под овим рушевинама крије још веће Ставрићево благо?

Након краткотрајна прекида рада због "вриједносних чарапа" радници су наставили посао. Међутим, тек што су ушли у сусједну собу, чекало их је ново изненађење.

– Кад смо почели рушити под у идућој просторији, пронашао сам још једну чарапу пуну новца. Одмах ми је било јасно да ту мора бити још паре. Сагнуо сам се испод пода и имао сам што и видјети. Ондје су биле још четири чарапе, добро заковане за даску, тако да сам их једва исчупао. У три чарапе био је стари новац, а у четвртој је била једна кутија у којој је такођер био новац. Већи дио тог новца предали смо директору подuzeћа, а остало подијелили – каже Мито Ковачевић, такођер радник у "Полету".

Сл. 82. Саво Илинчић и Мито Ковачевић на рушевинама Ставрићеве куће

Ова два радника тврде да је у чарапама укупно пронађено око 470 новчаница по тисућу динара и десетак новчаница по 500 дина-

ра штампаних 1931. и 1935. године. Иначе све су биле веома очуване, као да су управо изашле из тискаре. Међутим, у Босанском Шамцу смо чули да је ово само дио онога што је богати трговац оставио послије своје смрти. Наиме, прича се да су му свиње још прије рата из земље ископале 1600 дуката. Ставрић их је покупио и највјеројатније сакрио у једној од неколико својих кућа у граду. Вјерује се да би они могли бити у подруму недавно срушене куће.

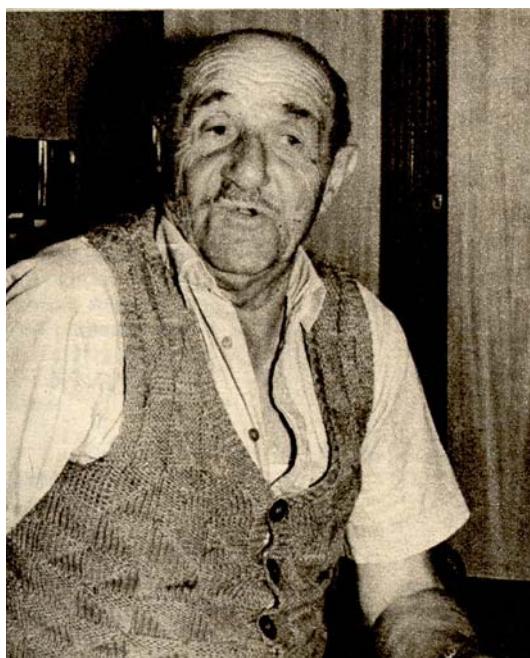
– Идућег тједна почет ћемо рушити подрум и тада ћемо видјети крије ли он дукате. Ако их и не нађемо, неће то бити велика трагедија, јер ускоро требамо рушити и преостале три Ставрићеве зграде у граду и вјерујемо да ћемо и у њима понешто наћи – шале се "Полетови" грађевинари. Иначе у Босанском Шамцу су израчунали да је вриједност пронађенога новца, "прерачунато", око 300.000 ДЕМ.

– Што ће бити с пронађеним "благом" Тоше Ставрића?

– Ријеч је о новцу који данас, наравно, нема никакве вриједности, али је документ једног времена по ћемо га највјеројатније предати музеју – рече нам Радован Анић, начелник Станице јавне сигурности у Босанском Шамцу. Дознали смо да у Београду данас живе два сина и двије кћери Тоше Ставрића и они за све ово можда и не знају. Због тога ће ових дана пут Београда кренути Тошин братић Никола Ставрић (?!), како би упознмао рођаке са свим што се дододило с имовином њиховог оца.

– Пола Шамца било је власништво Тоше Ставрића. имао је више од 100 хектара земље и све је обрађивао. Запошљавао је у сезони више од 200 мјештана. Осим тога имао је фарму свиња и све је месо извозио у Њемачку. Да је Шамцу данас један такав Тошо, гдје би нам био крај! Умро је пред рат, од муке – није могао

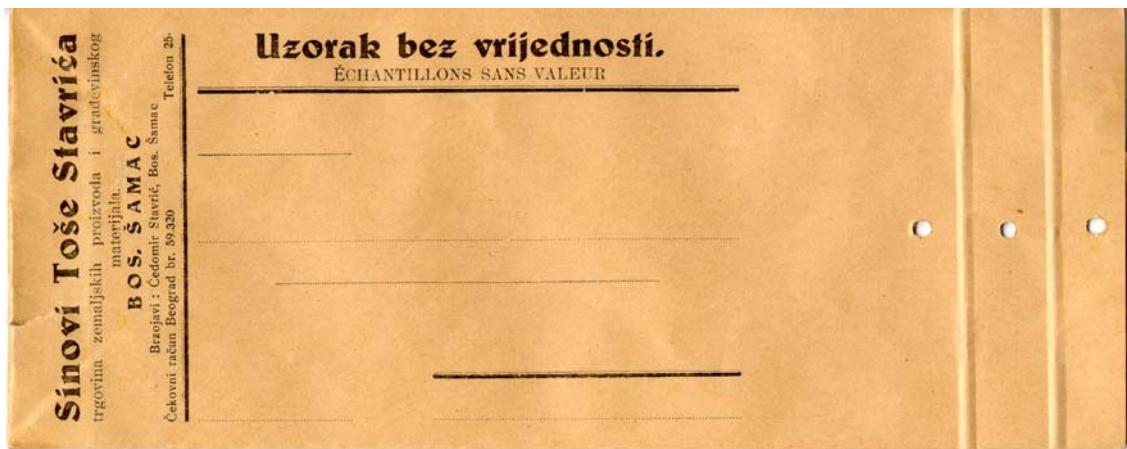
гледати како му односе све од куће, а ником се није смио супротставити. Сваком од синова и кћери оставио је нешто имовине, али велик дио задржао, боље речено, негдје је то големо благо закопано. То што су грађевинари нашли само је кап у мору од онога што је Тошо имао. Но дукате неће тако лако наћи. Ако су и скривени у подруму, на такву су мјесту да ће их бити врло тешко открити. Али будући да је све могуће, одлучио сам да сам одем до Београда и да упознам Тошине синове са свим овим што се десило – рекао нам је Тошин братић, умировљени месар.

Сл. 83. Да је Шамцу данас један такав Тошо, где би нам био крај –
Никола Ставрић

Дакле, испричали смо само дио приче о благу Тоше Ставрића. Онај други дио морат ћемо још приочекати, јер и оних 1600 дуката о којима сања Босански Шамац није по свему судећи, ништа у успоређби с оним што је скривено тако да се можда никада неће пронаћи.

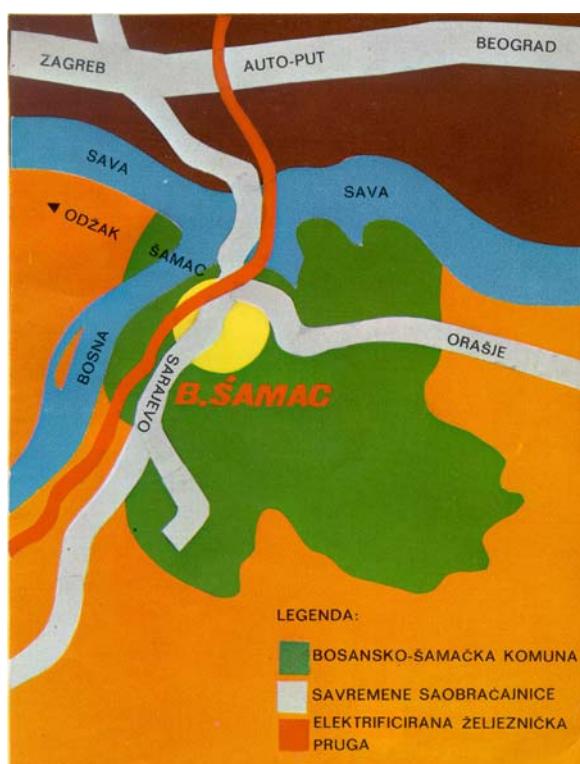
Текст написао Драган Чолић

Сл. 84. Коверат фирме Синови Тоше Ставрића за слање узорака без вредности

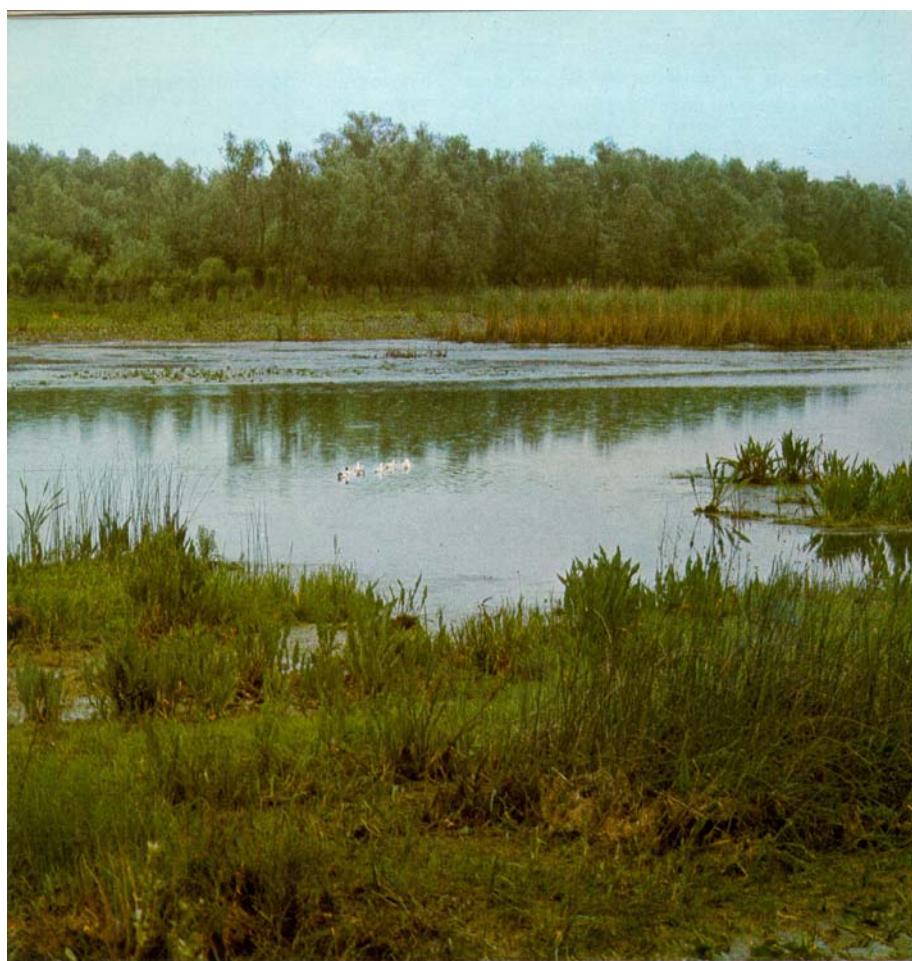
ИЗ ИСТОРИЈЕ БОСАНСКОГ ШАМЦА

Иако постоје докази да су овде људи живели још у неолитском и бронзаном добу, као градско насеље први пут се развија у времену после предаје кључева Београда и других градова у Србији кнезу Михаилу Обреновићу, априла 1867. године, када су се Турци коначно иселили из Београда, Смедерева, Голупца, Кладова, Шапца, Ужица и Сокола. Већина њих се затим насељила у околини данашњег Босанског Шамца, на самом ушћу реке Босне у Саву. Султан Абдул Азис подигао им је шездесет сојеница због плавног терена, и ћамију названу Азизија. Та богоомольја је, приликом аустро-угарског бомбардовања Босанског Шамца 1878. године, била порушена; њене рушевине на обали Саве, виделе су се још до пред Други светски рат.

Сл. 85. Босански Шамац на ушћу река Босне и Саве

Река Босна на свом ушћу у Саву, више није плаховита планинска река, већ питома и смирена равничарска река бременита богатим наносима песка и шљунка. Пред свој увир у Саву, Босна гради десетине малих ада и спрудова богатих зеленилом и врбацима са бројним јатима разноврсних птица. С друге стране, мочварно и водоплавно земљиште погодовало је поплавама које су, без потребних одбрамбених насипа, причињавале велику штету, посебно "гладних година" 1929. и 1932.

Сл. 86. Код ушћа Босне у Саву, један од многобројних ритова богатих зеленом вегетацијом и разноврсним животињским светом

Први неимари Босанског Шамца имали су смисла за живот уз воду и на води. Шамац су углавном населили Турци из Ужица, Со-

кола и Шапца, а само једна турска породица из Београда. То је била породица трговца Али-агре Изетбеговића који је испод своје фирме додао и надимак "Биоградлија". Тако је то стајало све до јула 1914. године, када је због насталог рата између Србије и Аустро-Угарске, Изетбеговић избрисао надимак фирме.

Сл. 87. Стара Бегова кућа, данас Народна библиотека

Нацрт за изградњу Босанског Шамца дао је Салих ефендија Мукевит, а први урбанистички план начинили су француски архитекти. У време насељавања Турцима, насеље се звало Горња Азија, по султану Ализу и џамији. Забележено је да је 1879. године, Шамац имао 242 куће и 955 становника. Почетком 1883. године град је добио пошту и телеграф, а 1885. године прву основну школу. Досељени Турци из Србије махом су били трговци и занатлије.

Према неким предањима пре досељавања Турака, било је неколико кућа у којима су становали скелеције и рибари, а био је подигнут и један хан и гранична караула. Већ тада, за живот овог места веома је важна била скела преко Саве у промету људи и роба из Турске у Аустро-Угарску. Турска власт је у караули будно контролисала гранични промет, наплаћивала царину и касније саградила зграду царинарнице – ђумрукану (ђумрукхану), која је после Првог светског рата срушена.

На почетку аустро-угарске окупације, насеље је добило данашње име Шамац, које највероватније потиче од немачке речи Schan – "шанац" – канал, ров. Име Шамац потиче од шанца изграђеног на славонској страни, поред Саве, а народ је то донекле променио у Шамац. Иначе, прокопани шанац је истовремено служио и за одбрану од Турака. Постоје подаци да га је градио капетан Лукач, па је по њему Шамац у Славонији називан у Лукачев Шамац. За разлику од насеља на славонској страни, насеље на ушћу двају река названо је Босански Шамац.

Сл. 88. Шамачка џамија,
културно-историјски споменик,
срушена у току
рата 1992-1995.

Сл. 89. Православни Храм св. Димитрија

Простор на којем је изграђен данашњи град, насут је песком и шљунком просечно од 4 до 6 метара висине, тако да је Шамац, на свега 86 метара надморске висине, изграђен на некадашњем мочварном земљишту које је било угрожено честим и не ретко катастрофалним поплавама река Саве и Босне. И данас на некадашњу слику Шамца, подсећају остаци великих земљишних депресија, баруштина и мочвара.

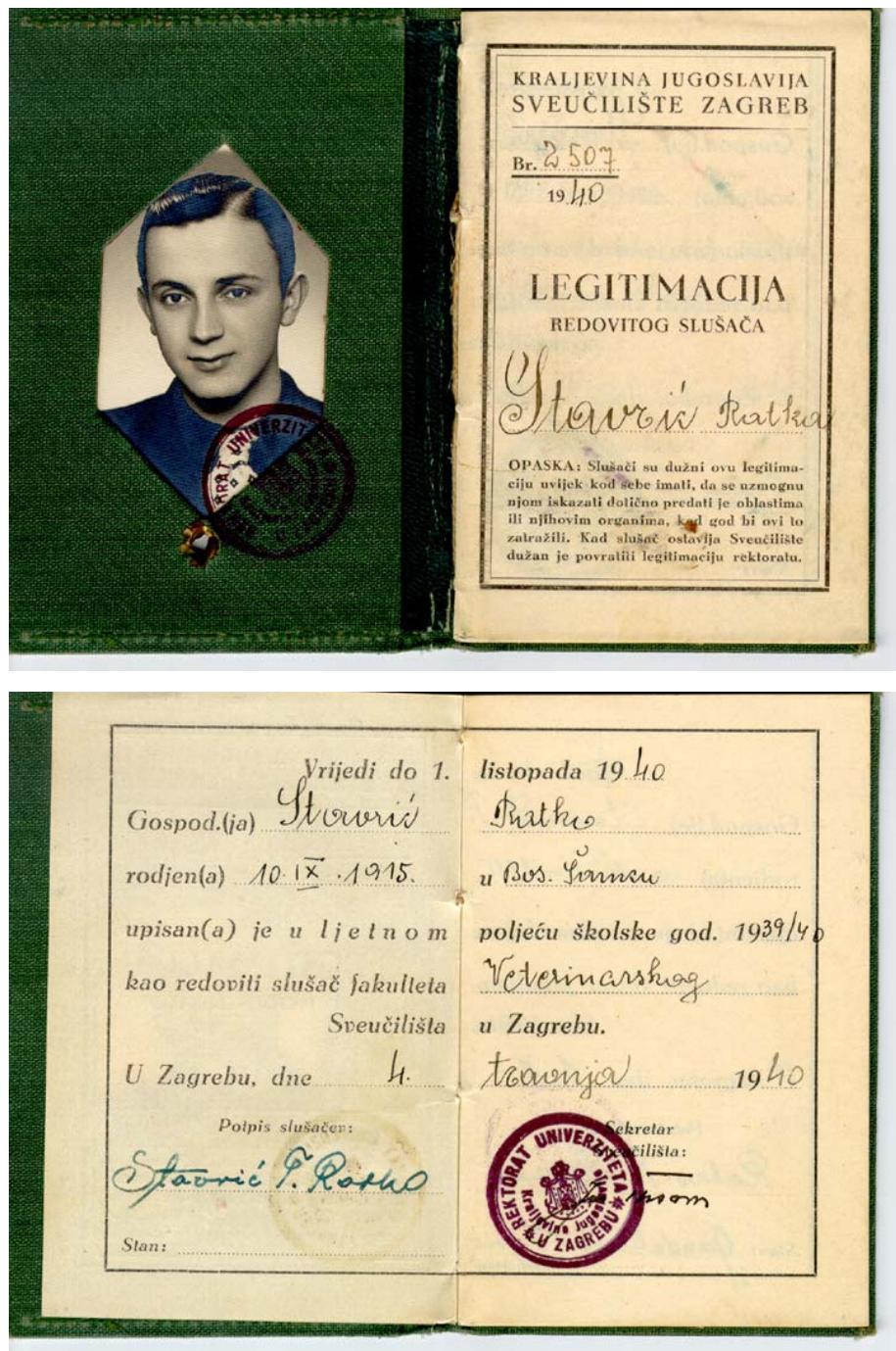
Захваљујући свом изузетном положају у плодној Посавини, Босански Шамац је готово од свог постанка представљао трговачки центар за сва околна места. За време аустро-угарске владавине

одржаване су живе трговачке везе са Брградом, Осијеком и Трстом. Преко Шамца, реком Савом извозила се сува шљива за Беч и друга европска тржишта. Сува шљива из ових крајева стекла је велику репутацију; највише се извозила у Немачку, Енглеску, Швајцарску, Норвешку и Шведску.

У овом крају, српски народ је вековима био изложен претеријању, асимилацији, верској дискриминацији и физичкој ликвидацији. Становништво је тешко страдало у току Аустро-Угарске окупације и Првог светског рата; економски су експлоатисани, политички, културно и верски обесправљивани. У току рата, многи су били присилно мобилисани и изгинули на фронтовима широм Европе. Цивилно становништво масовно је умирало од глади и болести. И у току Другог светског рата, народ је претрпео многе жртве у људским животима и опустошеним огњиштима. На стратиштима у Јасеновцу, Госпићу, Градишци, Земуну, Маутхаузену и пред сопственом кућом страдало је око 700 Срба, а међу њима и велики број деце.

У августу 1941. године, прве жртве усташких злочина били су Ратко Ставрић и Мирко Вујанић, који су једне ноћи одведени и без трага нестали, вероватно у логору у Градишци или Јасеновцу.

Ратко Ставрић, најмлађи син Тоше Ставрића, био је студент ветерине у Загребу. Није се бавио политиком и није припадао ни једној политичкој партији, али је био ватрен патриота, као и читава његова породица.

Сл. 90. Легитимација Ратка Ставрића, редовног студента ветерине

Када је Немачка напала Југославију, упрегао је у фијакер величанственог црног пастува Колина (Чединог коња) и кроз читав Шамац стојећи пројурио у руци држећи велику југословенску заставу и непрекидно узвикујући: "Живела Југославија! Живео краљ!" Усташе му то нису заборавиле.

Сл. 91. Споменик палим студентима ветерине у Загребу (29. мај 1953);
Ратково име је прво у десној колони; једно време споменик уклоњен из
ауле свеучилишта, данас враћен на своје место

ЗАХВАЛНОСТ

Најсрдачније захваљујем Милени Ставрић, Наташи Алексић, Никши Незировићу и његовој мајци кума Душанки Ристић-Незировић, који су ми уступили многобројне вредне фотографије из својих личних албума и архива, и дали корисне податке о времену, месту и личностима о којима говори ова књига. Посебно хвала покојном тетак Милошу Лучићу који је за живота велики број ових фотографија сам снимио и пажљиво обележио датумима.

Најлепше хвала фирмама "Balby International" из Београда, која је братски помогла у компјутерској обради текста и фотографија, и омогућила да књига у виду ЦД-РОМ-а буде пред својим новим читаоцима у новом руку.

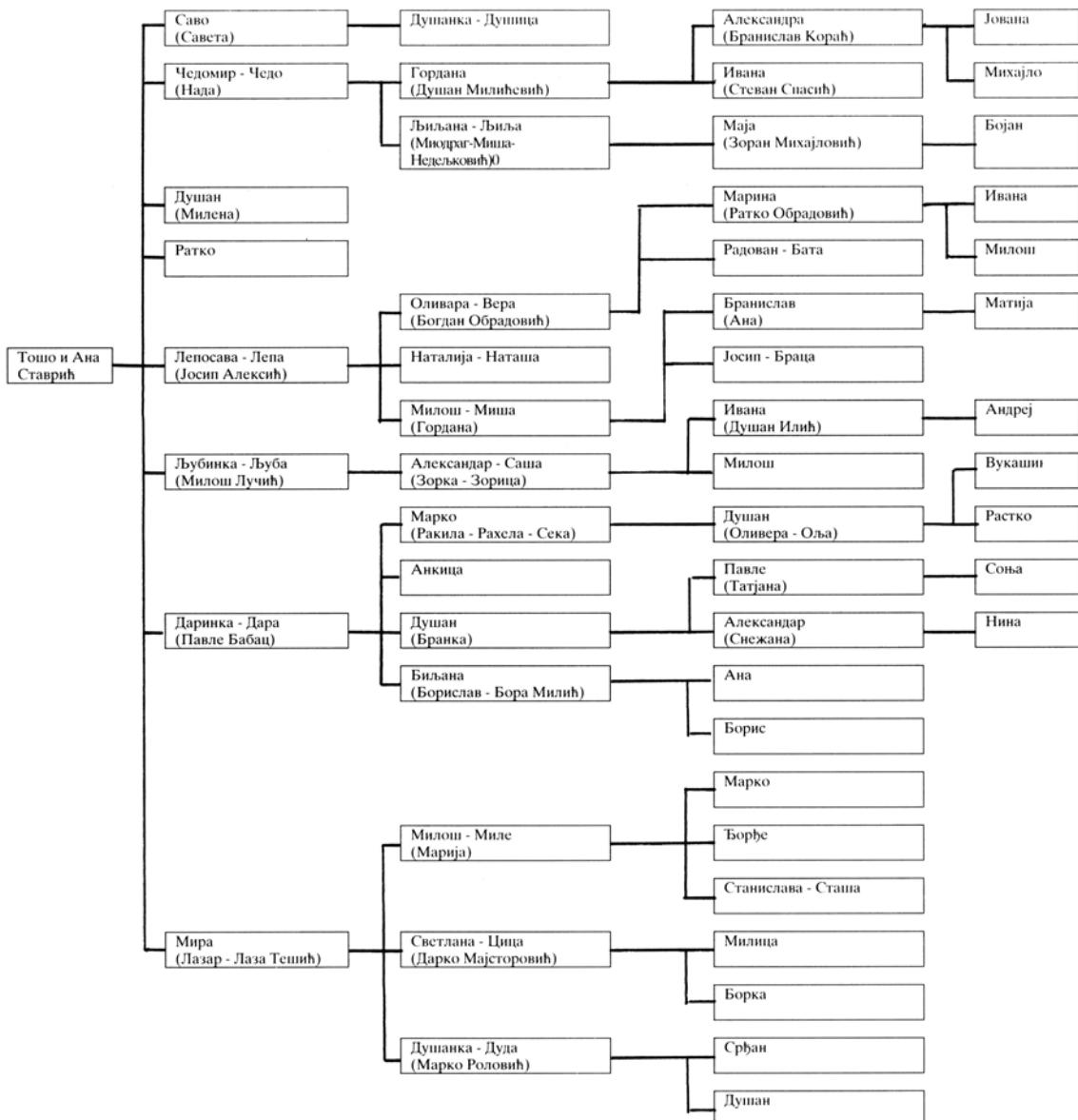
Трговац и велепоседник Тошо Ставрић, наш деда, прадеда и чукундеда, за време живота стекао је велико богатство. Заиста се није могло знати колико је био богат. Али, као што често бива, изгубио је готово све што је стекао. Материјалне вредности нестале су у вихору ратова и злих судбина.

Завршавајући са опремањем ове књиге запитао сам се да ли је, и поред свега, нешто остало? Осим сећања на њега, која су непотпуна, несигурна и пролазна, остало је, ипак, нешто много трајније и важније. То су његови потомци који трају. У њиховим жилама теку капљице и његове крви.

Марко П. Бабац

Уредник

ДРВО ЖИВОТА
РОДОСЛОВ ПОРОДИЦЕ
ТОШЕ СТАВРИЋА

Сл. 92. Неразвојни у раду и одмору – Тошо и Ана у једном од краткотрајних предаха

Тошо и Ана Ставрић

синови

Саво
(Савета)

Чедомир-Чедо
(Нада)

Ратко

Душан
(Милена)

унуци

Саве
Душанка-Душица

Чеде
Гордана
(Душан Милићевић)

Љиљана-Љиља
(Миодраг-Миша Недељковић)

кћерке

Лепосава-Лепа
(Јосип-Јоца Алексић)

Љубинка-Љуба
(Милош Лучић)

Даринка-Дара
(Павле Бабац)

Мира
(Лазар-Лаза Тешић)

унуци

Лепе Наталија-Наташа-Ната	Љубе Александар-Саша (Зорка-Зорица)	Даре Анкица	Мире Светлана-Цица (Дарко Мајсторовић)
Оливера-Вера (Богдан Обрадовић)		Марко (Ракила-Рахела-Сека)	Милош-Миле (Марија)
Милош-Миша (Гордана)		Душан (Бранислава-Бранка)	Душанка-Дуда (Марко Роловић)
Биљана (Борислав-Бора Милић)			

праунуци

Вере	Марка	Александра-Саше	Душана	Милоша-Мише	Милоша-Милета
Марина	Душан	Милош	Павле	Бранислав-Бане	Станислава-Сташа
(Ратко Обрадовић)	(Оливера-Оља)		(Татјана-Тања)	(Ана)	
Радован-Бата	Ивана (Душан Илић)		Јосип-Браца		Ђорђе
		Александар-Саша (Снежана)			Марко
Биљане	Светлане-Цице		Душанке-Дуде		
Ана	Милица		Душан		
Борис	Борка		Срђан		
Гордане	Љиљане				
Александра (Бранислав Кораћ)	Маја (Зоран Михајловић)				
Ивана (Стеван Спасић)					

чукунунуци

Марине	Душана	Иване	Павла	Александра (Бабац)
Ивана	Вукашин	Андреј	Соња	Нина
Милош	Растко			
Александре	Маје		Бранислава	
Јована	Бојан Михајловић		Матија	
Михајло				